

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства
імені Костянтина Нємця***

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2025 р.

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІЗАЦІЇ В КИТАЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконав: студент 4 курсу, групи ГЕ-41
спеціальності **106 «Географія»**

ОПП «Економічна, соціальна географія
та регіональний розвиток»

Ямпілець Антон Олегович

Науковий керівник:

д.ф., ст. викл. Серьогін Денис Сергійович

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____
Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ

_____
Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

«_____» _____ 2025 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.	6
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УРБАНІЗАЦІЇ	6
1.1. Поняття урбанізації та її ключові характеристики.....	6
1.2. Підходи до регіонального аналізу урбанізаційних процесів.....	12
1.3. Методи дослідження урбанізації в суспільній географії	20
РОЗДІЛ 2.	27
ОСОБЛИВОСТІ ТА ДИНАМІКА УРБАНІЗАЦІЇ В КИТАЇ.....	27
2.1. Етапи урбанізаційного розвитку Китаю.....	27
2.2. Основні демографічні та соціально-економічні чинники урбанізації.....	31
2.3. Політика державного регулювання урбанізаційних процесів.	36
РОЗДІЛ 3.	41
РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІЗАЦІЇ В КИТАЇ.....	41
3.1. Територіальна диференціація рівня урбанізації	41
3.2. Урбанізаційні моделі у східних, центральних та західних регіонах	45
3.3. Проблеми нерівномірного розвитку та виклики для регіональної політики..	49
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ВСТУП

Актуальність проблематики. Урбанізація – один з ключових трендів сьогодення в соціально-економічній царині, що кардинально змінює просторову організацію суспільства. Китайська Народна Республіка – наочний приклад країни, яка за рекордний відрізок часу трансформувалась з аграрної в переважно урбанізовану. Урбанізаційні зрушення в Китаї вражають швидкістю, масштабом та глибиною соціально-економічних перетворень. Вивчення динаміки урбанізації в КНР надає змогу глибше досягнути внутрішню логіку просторового розвитку цієї країни, а також оцінити її вплив на глобальні урбанізаційні тенденції. Особливої значущості набуває аналіз факторів, етапів і наслідків урбанізації в КНР, враховуючи активну державну політику, значні міграційні потоки та специфіку адміністративно-територіального устрою. Таким чином, дослідження урбанізації Китаю є вкрай важливим для осмислення сучасних глобальних викликів і пошуку ефективних моделей регіонального розвитку.

Мета дослідження – проаналізувати динаміку, чинники та особливості урбанізаційного розвитку Китаю, виявити його просторові закономірності та сучасні тенденції. **Об’єкт дослідження** – урбанізаційний процес у КНР. **Предмет дослідження** – територіальні особливості та соціально-економічні чинники урбанізації в КНР.

Для досягнення мети дипломної роботи необхідно вирішити наступні **завдання:**

- розкрити теоретико-методологічні засади урбанізації як суспільно-географічного явища та охарактеризувати основні наукові підходи до її вивчення;
- визначити ключові етапи урбанізаційного розвитку Китаю, описати їхні особливості та закономірності;

- проаналізувати вплив демографічних, соціально-економічних та адміністративних чинників на урбанізаційні процеси в КНР;
- дослідити особливості державної політики урбанізації в Китаї з акцентом на концепцію «нової урбанізації»;
- здійснити регіональний аналіз рівня урбанізації в Китаї, виявити просторові контрасти між східними та західними частинами країни;
- підготувати візуально-аналітичні матеріали (таблиці, графіки, картосхеми), що ілюструють темпи, масштаби та напрямки урбанізаційних змін;
- визначити значення урбанізації як рушія соціально-економічного розвитку Китаю;
- обґрунтувати доцільність використання китайського досвіду урбанізації в умовах сучасної України, особливо в контексті її післявоєнної відбудови.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувались загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування), що дали змогу сформулювати теоретико-методичні основи роботи. Статистичні методи використовувалися для аналізу динаміки чисельності міського населення, рівня урбанізації, економічних показників та міграційних процесів. Картографічний метод забезпечив візуалізацію просторових відмінностей урбанізації. Соціологічні методи включали аналіз офіційних документів та звітів китайських і міжнародних організацій. Метод порівняльного аналізу дозволив виявити спільні та відмінні риси урбанізації в КНР у порівнянні з іншими країнами. Моделювання застосовувалось для побудови схем урбанізаційних процесів і просторових структур.

Теоретичну базу дослідження становлять наукові праці К. О. Кравченко [13], К. А. Немець, Л. М. Немець [15], Г. Ю. Бакуліна [1], О. Л. Дронової [7], О. С. Безлюбченко [2] та інших.

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (56 найменувань). Обсяг роботи становить 63 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УРБАНІЗАЦІЇ

1.1 Поняття урбанізації та її ключові характеристики

Урбанізація – один з центральних процесів сучасного розвитку суспільства, хоча в наукових працях відсутнє універсальне, загальноприйняте тлумачення цього явища. Згідно з поширеним підходом, що його представляє К. О. Кравченко, урбанізація – це історичний соціально-економічний процес підвищення ролі міст у житті суспільства, котрий супроводжується розширенням і розвитком міських поселень, збільшенням частки міського населення, а також поширенням міського способу життя [13].

К. А. Немець і Л. М. Немець у власній праці визначають урбанізацію як закономірний результат еволюції суспільного розподілу праці, що веде до відокремлення міста від сільської місцевості. Тобто вони трактують її як процес збільшення кількості міських поселень та зростання частки міського населення серед загальної кількості жителів [15].

У науковому дискурсі також представлена позиція Г. Ю. Бакуліної, яка акцентує увагу на якісних трансформаціях. Вона пропонує розуміти урбанізацію, в першу чергу, як розширення міського способу життя та міської культури на територіально обширні простори [1]. Такий підхід доповнює суто демографічне трактування, підкреслюючи, що мова йде про складний соціокультурний зрух. На думку О. С. Безлюбченка, найбільш точним визначенням урбанізації є процес концентрації, інтеграції та інтенсифікації діяльності в межах міст [1].

Отже, розуміння урбанізації включає як кількісні зміни в розподілі населення, так і суттєві якісні зміни в образі життя людей. На основі аналізу різноманітних визначень можна прийти до висновку, що урбанізація – багатоаспектний, комплексний процес, який зачіпає усі сфери життя соціуму [2].

Еволюція урбанізації у світовому вимірі розвивалася поетапно. Найдавніші прояви міського способу існування з'явилися ще у часи античних цивілізацій, проте як предмет наукових досліджень урбанізація сформувалася тільки з початком індустріальної ери. Перший етап класичної урбанізації пов'язаний з індустріалізацією XVIII–XIX століть, коли міста почали стрімко збільшуватися як центри промислового виробництва, зосередження робочої сили та фінансового капіталу [13].

Наступний етап ознаменовує XX століття, коли урбанізація набирає масового розмаху. В цей час спостерігається формування агломерацій, прискорюється розширення околиць і зростає значення транспортних мереж [1].

У XXI столітті урбанізаційний процес вступає в епоху постіндустріального розвитку. На сучасному етапі домінують знання, цифрові досягнення, сервісна економіка та глобальні взаємозв'язки – міста перетворюються на багатофункціональні центри, відіграючи ключову роль у світі глобалізації [7].

Узагальнюючи, еволюція урбанізаційного процесу умовно поділяється на кілька етапів:

- Індустріальна урбанізація – стрімке зростання міст у період промислової революції (XVIII–XIX ст.);
- Масова урбанізація – XX ст., розвиток агломерацій і транспортно-промислових вузлів;
- Постіндустріальна урбанізація – XXI ст., домінування інформаційних функцій, зростання ролі знань і послуг.

На кожному з цих етапів змінювалися не тільки масштаби урбанізації, але й її суть – від простого збільшення кількості містян до глибокого перетворення соціально-економічних структур, форм розселення та просторової організації.

Перш за все, урбанізація відбиває демографічні зміни – збільшення кількості містян і частки міського населення. Разом з тим вона спричиняє економічні та соціальні зрушення: зростає концентрація виробництва та послуг у

містах, змінюється структура зайнятості та соціально-професійна структура населення, збільшується роль міст у науково-технічному прогресі й культурному розвитку [13].

Важливою складовою є й просторові перетворення – створення нових видів поселень та систем розселення. На думку О. Л. Дронової, урбанізація спричиняє розширення міської мережі: збільшується число міських населених пунктів, вони стають більшими, з'являються великі міста, міста-мільйонери, міські агломерації та інші [7]. Інакше кажучи, урбанізація супроводжується територіальним зосередженням населення і господарства. Міста перетворюються на своєрідні центри розвитку, довкола яких виникають приміські зони та цілі комплекси розселення.

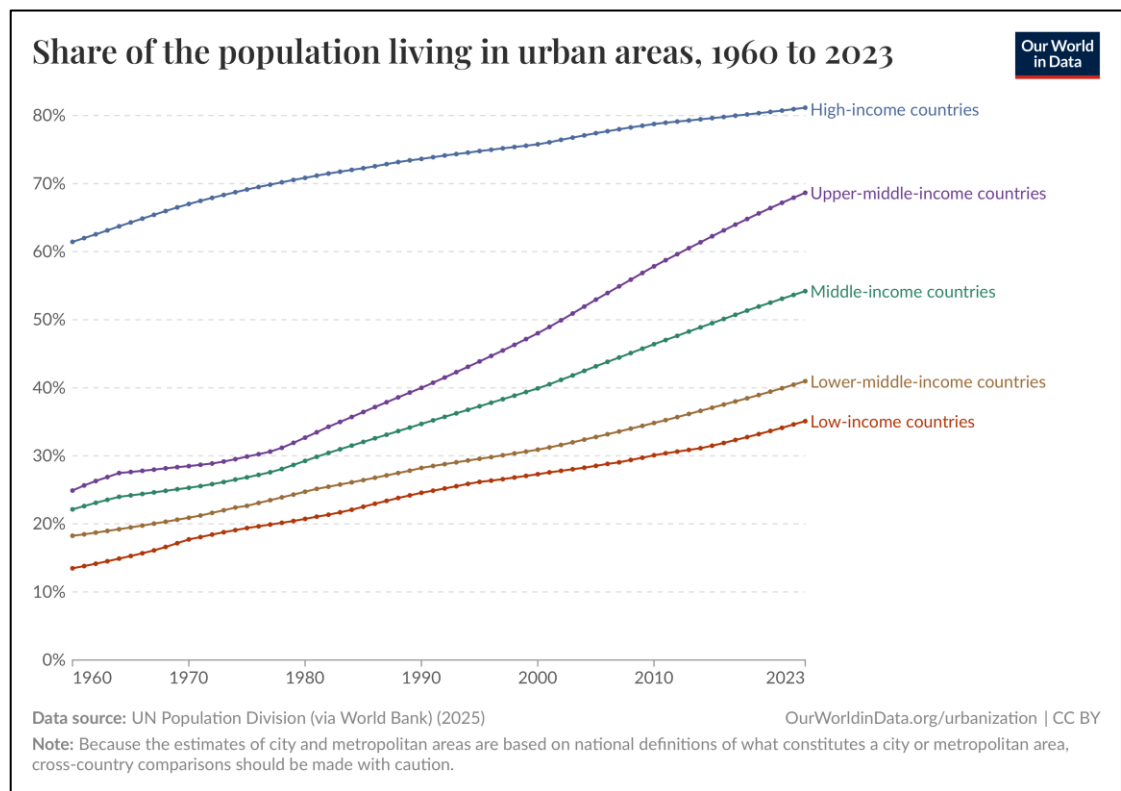

Рис. 1.1 Частка населення, що проживає в міських районах, 1960–2023 рр. [46].

Глобальні тренди урбанізації демонструють суттєві відмінності у швидкості та масштабах зростання міського населення, що безпосередньо

залежать від соціально-економічного поступу кожної держави. Як зазначено на рис. 1., у 1960-х роках країни з високими доходами уже фіксували понад 60% міського населення. У наступні десятиріччя темпи урбанізації в цій групі були відносно стриманими, проте загальний рівень урбанізованості неухильно підвищувався, досягнувши майже 80% до 2023 року.

На відміну від цього, країни із середнім та низьким рівнем доходу характеризуються значно вищими темпами зростання міського населення. Особливо виразна динаміка спостерігається в країнах з доходами вище середнього: за період з 1960 по 2023 рік частка міського населення там зросла більш ніж удвічі.

Це свідчить про прискорену урбанізацію в країнах, які проходять фазу індустріального або постіндустріального переходу.

Водночас у країнах із низьким рівнем доходу урбанізація залишається на початковому етапі. Хоча за понад 60 років їх частка міського населення також зросла майже втричі, загальний рівень урбанізованості все ще нижчий за 35%. Така ситуація вказує на значні глобальні диспропорції, що зберігаються в урбанізаційних процесах.

Таким чином, наведені дані підтверджують, що урбанізація є глобальним, але асиметричним процесом, перебіг якого суттєво залежить від економічного статусу країн. Рівень доходів виступає одним із ключових факторів, що визначає як масштаби урбанізації, так і її соціальні та просторові наслідки.

Ключовою ознакою урбанізації є збільшення показника урбанізованості населення, тобто відсотка людей, які мешкають у містах [15]. Саме цей показник є головним індикатором масштабу змін, що відбуваються в урбанізаційному процесі.

Урбанізацію часто поділяють на два взаємопов'язані аспекти – процес та стан. Урбанізація як процес визначається динамічними показниками – швидкістю приросту міського населення, темпами збільшення кількості міст, розширенням

міських територій та іншими показниками [12]. Натомість урбанізованість, або рівень урбанізації, демонструє статичний стан, який було досягнуто в результаті цього процесу. Вона вимірюється питомою вагою міського населення, кількістю міських поселень, середнім розміром міст та іншими величинами [13].

Дуже важливо розмежовувати ці поняття: урбанізація відображає динаміку, зміни та рух, тоді як урбанізованість демонструє поточний результат – ступінь розвитку міського способу життя [13].

Урбанізація підкорюється визначеним тенденціям розвитку. Зазвичай на перших стадіях індустріалізації вона розганяється шалено – міське населення демонструє швидке зростання від низької вихідної точки. Згодом, коли значна частина населення вже оселена у містах, темпи урбанізації знижуються [12].

Досягнувши високого рівня урбанізованості, суспільство здатне зустрітися з новими феноменами – субурбанізацією (розширенням передмість), занепадом центральної частини міста, або навіть деурбанізацією (відтоком населення з великих міст). Однак загальною світовою тенденцією залишається збільшення важливості міст: наразі більше половини населення земної кулі мешкає у міських поселеннях, і цей показник продовжує зростати [7].

Міський розвиток – це процес глобальний, який впливає на всі країни та регіони планети, хоча його прояви відрізняються значно. Внаслідок урбанізації міські системи розселення стають складнішими, виникають великі міські конгломерати. Збільшується роль найбільших міст, формуються мегаполіси – величезні міські структури, що об'єднують кілька агломерацій [7]. Ці нові форми міського розвитку вказують на вищий рівень інтенсивності урбанізаційних процесів.

Зростання міст – не одноманітне явище, і її розвиток залежить від рівня економічного розвитку країн, просторових моделей розселення та особливостей соціальних змін.

Таблиця 1.1

Типологія урбанізаційних процесів за темпами, структурою та регіональними моделями (узагальнено авторів за даними [1, 2, 7])

Тип урбанізації	Основні ознаки	Приклади регіонів
Інтенсивна	Високий рівень урбанізованості; стабільні темпи; розвиток агломерацій	Західна Європа, Північна Америка
Екстенсивна	Швидке зростання міського населення, слабка інфраструктура	Південна Азія, Північна Африка
Поліцентрична	Розвиток мережі взаємопов'язаних міст, відсутність єдиного домінанта	Німеччина (Рур), Італія (Паданська рівнина)
Субурбанізована	Активне розростання передмість, маятникова міграція	США, Канада, Польща
Псевдоурбанізація	Зростання міст без відповідного економічного чи соціального розвитку	Деякі регіони Африки, Латинської Америки

Зважаючи на те, що термін "урбанізація" широко використовується в наукових колах, залишаються значні термінологічні та методологічні виклики при його практичному використанні. Як відзначає Г. Ю. Бакуліна, у науковій літературі часто немає чіткого розмежування між урбанізацією, агломерацією, субурбанізацією та урбанізованістю, що ускладнює порівняльний аналіз досліджень у різних країнах [1].

Скажімо, у багатьох державах міське населення визначається не лише за кількістю, але й за адміністративними, функціональними або навіть історичними ознаками. Це спричиняє ситуацію, коли порівнювані показники урбанізованості між країнами стають статистично недостовірними [2].

Складність також полягає в тому, що частина країн, як-от Китай, офіційно не зараховує певну частину міського населення до "міського" через систему

реєстрації Hukou – як підкреслюють K.W. Chan і W. Buckingham, це викривлює офіційні статистичні дані про рівень урбанізації [12].

Окрім дискусій навколо термінів, урбаністичні дослідження мають методологічні виклики, що обумовлені динамізмом самого процесу. В постіндустріальну епоху межа між містом та селом розмивається, виникають нові форми розселення (edge city, мегаполіс, urban corridor), що не відповідають класичним класифікаціям. Згідно з оглядом сучасних світових практик дослідження урбанізації, сучасні розвідки повинні рухатися в напрямку інтеграції просторових, функціональних та соціокультурних підходів [43]. Труднощі виникають через те, що традиційні методи кількісного аналізу (наприклад, відсоток міського населення) вже не повністю відбивають справжні зміни у просторі та способі життя. В умовах зростаючої мобільності населення, розвитку агломерацій та мережевих форм урбанізації виникає необхідність переосмислити інструментарій соціально-географічного аналізу.

Отже, урбанізація володіє визначеною соціально-економічною природою, а також відзначається територіальною неоднорідністю розвитку [16]. Вона не просто зумовлює кількісні зміни у структурі населення, але й якісно перетворює організацію простору в суспільстві, а також умови та стиль життя людей [2]. Саме така багатогранність – сполучення зростання міського населення з фундаментальними змінами в економічній сфері, культурі та просторовому вимірі – є однією з основних рис урбанізації як явища соціально-географічного характеру.

1.2 Підходи до регіонального аналізу урбанізаційних процесів

Урбанізаційні процеси демонструють чітко виражений регіональний аспект. Їхня інтенсивність та вияви істотно варіюються, залежно від особливостей окремих місцевостей: рівня економічного прогресу, історико-

культурних рис, природно-географічних умов та інших факторів [16]. Відтак, для всебічного осмислення урбанізаційних процесів необхідним є їхній територіальний аналіз у динаміці та розрізі, з урахуванням специфіки кожного регіону.

Регіональний зріз використовується не лише у світовому масштабі, але й для дослідження процесів урбанізації в окремих державах. Скажімо, в Україні на початку XXI століття ступінь урбанізованості значно різнився по регіонах: він у індустріально розвинених східних областях досягав 90,6 % (Донецька область), натомість у переважно аграрних західних регіонах, зокрема у Закарпатській області, цей показник дорівнював тільки 36,8 % [5]. Така територіальна різниця ясно вказує на важливість регіонального підходу для належного розуміння урбанізаційних змін.

Сучасні наукові розвідки теж презентують свіжі методи оцінювання урбанізації. Зокрема, І. Гукалова та Н. Омельченко підкреслюють раціональність застосування багатоаспектного підходу, що виходить за рамки простого підрахунку відсотка міського населення [4]. Вони пропонують враховувати при оцінці індикатори якості міського простору, доступності до інфраструктури, економічної активності, рівня мобільності населення та інших факторів. Цей підхід дає можливість виявляти приховані регіональні нерівності та підвищує точність аналізу при вимірюванні урбанізаційних процесів на території України [46].

Як підкреслюють К. А. Німець та Л. М. Німець, продуктивний регіональний розбір процесів урбанізації ґрунтується на використанні просторових методик суспільно-географічних досліджень, зокрема: картографічного моделювання, аналізу територіального скупчення населення, методів гравітаційної взаємодії, поліцентричності, а також принципів районування, спираючись на демографічні та функціональні критерії [15]. Науковці звертають увагу на необхідність поєднання кількісних методів із

якісними властивостями урбанізованого середовища. Цей підхід дає змогу всебічно дослідити як морфологічну структуру міської мережі, так і її функціональну дієвість у межах регіону.

Національні географічні школи сформували свої особливі стратегії регіонального аналізу урбанізації, беручи до уваги просторову специфіку країн. Скажімо, в українській суспільно-географічній практиці значна увага віддається дослідженню систем розселення – сукупності міських і сільських населених пунктів та взаємодій між ними. Урбанізація інтерпретується крізь призму загальної територіальної організації населення, соціально-економічного поступу регіонів та просторової різноманітності [16, 17]. Цей підхід дає змогу виявляти чинники, що спонукають або пригнічують урбанізацію, та є адаптованим до різних країн.

Регіональний аналіз урбанізації зосереджується на дослідженні просторових аспектів еволюції міських центрів та їх населення. В рамках суспільної географії сформувалися різноманітні наукові методології для цього аналізу. Раніше дослідники головним чином фокусувалися на морфології міської мережі – вивченні становлення та розширення міських поселень, їх внутрішньої будови та призначення, а також просторового влаштування міської мережі [18].

Географи, економісти та соціологи упродовж тривалого часу зосереджували свою увагу передусім на просторових виявах урбанізації – безпосередньо містах, їхньому розташуванню та взаємозв'язках [43]. Класичні праці з суспільної географії 60–80-х років XX століття, зокрема роботи таких вчених, як Н. І. Блажко, Ф. Д. Заставний, Г. М. Лаппо та інші, створили підґрунтя для вивчення міського розселення [18, 43]. У цих дослідженнях урбанізацію розглядали крізь призму еволюції систем розселення, районного планування та містобудування – автори послуговувалися принципами районування, аналізу планувальних схем та ієрархічних мереж розселення [18, 43].

Такий метод дав змогу розкрити регулярності просторової трансформації міських систем, класифікувати міста за їхніми характеристиками, обґрунтувати моделі розселення на загальнодержавному та місцевому рівнях. З плином часу наукове осмислення урбанізації зазнало значних змін. У середині ХХ століття переважали структурно-функціональні парадигми, що фокусувалися на формі, розмірах та ієрархії міських центрів, натомість наразі урбанізація сприймається як багатогранний, мінливий процес, який враховує економічні, суспільні, екологічні та культурні аспекти [1, 43].

У своїй праці Г. Ю. Бакуліна звертає увагу на невідповідність традиційних методик, що базуються на кількісних показниках, сучасним викликам урбанізації. За її пропозицією, необхідно включити соціологічні, культурологічні і екологічні аспекти у географічний аналіз [1].

Неменьш важливим є дослідження процесів урбанізації в умовах кризових змін. М. Габрель, Н. Лисяк та М. Добровольська у своїй роботі демонструють вплив повномасштабної війни в Україні на організацію міських просторів, що спричинило деіндустріалізацію певних областей та масове переміщення громадян. Вони передбачають зміни в тенденціях урбанізації – зокрема, переоцінку значення невеликих міст, оновлення периферійних зон та послаблення впливу великих індустріальних центрів [27].

У сучасних західних студіях фіксується зміщення від суто позитивістських підходів до критичних, інтерпретативних парадигм. Урбанізація тепер розглядається як процес, що інтегрований у площину нерівності, владних відносин, ідентичності та екологічної справедливості [19].

В цьому контексті посилюється значення міждисциплінарних досліджень: географи співпрацюють з урбаністами, архітекторами, екологами, антропологами, що сприяє глибшому розумінню багатогранної сутності міських змін [43]. Така наукова взаємодія генерує нові стратегії регіонального аналізу, які

враховують не тільки просторовий устрій міст, але й якість життя, соціальні практики та політику розвитку.

У теперішніх наукових розвідках все більше зосереджуються на таких ключових напрямках, як якість міського простору, урбанізація повсякдення, вплив міст на навколишнє середовище та інші чинники. Скажімо, змістився акцент на соціально-географічний розріз урбанізації – дослідження впливу урбанізаційних змін на якість життя мешканців, соціальну структуру міста, формування міської культури [43]. Окремі науковці безпосередньо наголошують на необхідності "людського" виміру в урбаністичних дослідженнях. Так, О. І. Алексєєв та інші дослідники наголошують на соціальних аспектах розвитку міст, рекомендують інтегрувати соціологічні підходи у географічне вивчення урбанізації [43].

Отже, актуальний аналіз урбанізаційних процесів вимагає комплексного підходу, який поєднує різні дисциплінарні перспективи. Національні географічні школи виробили власні методи регіонального аналізу урбанізації, які враховують просторову специфіку країн. Наприклад, в українській суспільно-географічній традиції велика увага приділяється дослідженню систем розселення – сукупності міських і сільських поселень та взаємозв'язків між ними [18].

Відомі вітчизняні географи, зокрема М. Д. Пістун та О. М. Шаблій, наполягають на необхідності аналізу урбанізації у контексті соціально-економічного прогресу регіонів, специфіки розселення та розташування виробничих сил [16]. Цей метод дозволяє ідентифікувати рушійні сили урбанізації та ті, що її гальмують, в різних регіонах, а також дає можливість прогнозувати подальші напрями розвитку міст.

Подібні методологічні підходи використовуються і при дослідженні урбанізаційних процесів у Китаї, де регіональні відмінності просторового розвитку особливо виражені. Дослідження, проведене J. Zhao та його колегами, демонструє, що вплив міської просторової структури на сталий розвиток сільських територій у Китаї істотно варіюється залежно від типу урбанізаційної

моделі. В регіонах з поліцентричною структурою, таких як дельта річки Янцзи, спостерігається вищий рівень взаємодії між містом і селом завдяки розвиненій інфраструктурі, диверсифікованій економіці та більшій соціальній мобільності.

Натомість, в областях, де переважає великий міський осередок (як у внутрішньокитайських районах), урбанізація супроводжується помітнішим екологічним тиском, зменшенням населення периферії та соціальним виключенням сільського населення. Ця ситуація спонукає до переосмислення регіональної стратегії, зокрема до необхідності сприяння збалансованій урбанізаційній моделі, що не лише сприяє економічному розвитку, але й забезпечує рівний доступ до ресурсів та сервісів у різних типах територій [54].

Серед ключових елементів, що визначають регіональні відмінності урбанізації в Китаї, особливо чітко простежується просторово-економічна нерівність. Аналізи демонструють, що найактивніші урбанізаційні процеси зосереджені у прибережних районах, зокрема у зонах спеціального економічного розвитку, де інтенсивно розвиваються інфраструктурні комплекси, зростає промисловість та збільшується частка міського населення. Водночас західні та центральні провінції демонструють значно повільніше зростання урбанізації, що пов'язано з меншим обсягом інвестицій, слабшою транспортною доступністю та обмеженими можливостями для економічної диверсифікації.

Такий контраст зумовлює посилення регіональної роз'єднаності: замість нівелювання диспропорцій урбанізація в Китаї нерідко їх поглиблює. Міста стають каталізаторами розвитку лише для окремих зон, одночасно прискорюючи відтік людей та ресурсів із периферії. Це формує ефект просторової ізоляції, де урбанізація виступає не лише показником прогресу, але й фактором соціально-економічного розладу. За таких обставин виникає потреба у перегляді регіональної політики Китаю – від стратегії стимулювання «вузлів зростання» до вирівнювання територіального розвитку через підтримку депресивних регіонів [49].

Поглиблений аналіз просторових вимірів урбанізаційних процесів Китаю виявляє, що їхня еволюція суттєво відрізняється, корелюючи з економічними, інфраструктурними та географічними особливостями різних частин країни. У дослідженні авторського колективу під керівництвом Лі увага зосереджена на системному огляді факторів, що впливають на неоднорідність урбаністичного зростання: зокрема, економічний стан (ВВП на душу населення), характер зайнятості населення, наявність розгалуженої транспортної мережі та ступінь інтегрованості регіонів у загальнонаціональний ринок. Автори схиляються до думки, що саме взаємодія цих умов визначає швидкість урбанізації в кожному конкретному регіоні та перспективи його майбутнього. Цей підхід дає змогу визначити ключові просторові центри та розробити адресну регіональну політику, спрямовану на забезпечення більш гармонійного урбаністичного розвитку в масштабах всієї держави [31].

На думку К. Хуката та А. Зейналова, регіональні економічні розбіжності в Україні сягають глибокого коріння в історії та структурі, безпосередньо впливаючи на процеси урбанізації. Зосередження інвестицій, розвиток промислових кластерів на сході та брак інфраструктури на заході країни створюють нерівномірні умови для розвитку міських функцій та переміщення населення [28].

Ключовим об'єктом регіонального аналізу урбанізації є міська агломерація. Під міською агломерацією розуміють щільне об'єднання взаємопов'язаних населених пунктів, що поєднані між собою не лише територіально, але й міцними виробничими, трудовими та культурно-побутовими зв'язками. Утворення міських агломерацій є характерною ознакою сучасного етапу урбанізації, коли великі міста збільшуються у розмірах та "зрощуються" з сусідніми міськими поселеннями. В результаті виникає єдиний поліцентричний організм зі спільною інфраструктурою та щоденними маятниковими міграціями населення між центром агломерації та прилеглими

територіями. Типовими прикладами є Київська агломерація, Харківська, Донецько-Макіївська та інші великі урбанізовані території України.

Важливим прикладом урбаністичного поступу Китаю виступає агломерація Ченду–Чунцін, що формується у контексті загальнодержавної стратегії регіонального зближення західних і східних областей. Це одна зі значущіших поліцентричних агломерацій держави, що охоплює декілька міст-мільйонників і демонструє значний ступінь просторової та функціональної взаємодії. Аналіз, проведений Хуе та співавторами (2024), засвідчує, що розвиток цієї агломерації супроводжується поліпшенням транспортного сполучення, поглибленням економічної співпраці між містами та більш пропорційним розподілом міських функцій. Агломерація Ченду–Чунцін сприймається як модель для експериментального впровадження збалансованого урбаністичного розвитку у внутрішньокитайських регіонах, які історично відставали від прибережних зон за темпами розвитку та інфраструктурними можливостями [52].

Вивчення агломерацій вимагає особливих методик – розбору планувальної структури, транспортно-комунікаційних мереж, функціонального розподілу території та інше [11]. Регіональний напрямок в урбаністиці враховує також аналіз міжміських зв'язків: міська мережа розглядається як система зі ієрархією, елементи якої взаємодіють шляхом обміну населення, товарів, даних.

Отже, урбанізація постає як процес створення регіональних міських систем – від окремої агломерації до сукупності міст в межах економічного району або країни. Сучасні наукові дослідження зосереджуються на розробці нових концепцій регіонального аналізу урбанізації. Зокрема, розвиваються підходи до оцінки сталого розвитку міст, поляризації простору країни між великими містами та периферією, утворення мегаполісів та глобальних міст.

У науковому обговоренні почали використовувати терміни «**контрурбанізація**» (зворотний процес – відтік мешканців із міст у навколишні області) та «**реурбанізація**» (відновлення значущості центральних міст), що

вказують на нові просторові зміни в урбанізаційних процесах. Разом з тим, основою регіонального дослідження залишається класичний набір інструментів, розроблений географами: вивчення показників урбанізації в різних регіонах, класифікація міських поселень, дослідження міських агломерацій та систем розселення [43]. Даний інструментарій і концепції, розроблені в працях українських та іноземних вчених, складають теоретико-методологічну базу для розуміння просторового устрою урбанізованого суспільства.

Таким чином, регіональний аналіз є важливим засобом для розуміння урбанізації як просторового явища, що демонструє не тільки особливості розселення, а й більш глибокі тенденції нерівності, сталого розвитку та територіального планування.

1.3. Методи дослідження урбанізації в суспільній географії

Дослідження урбанізації, як складної суспільно-географічної динаміки, ґрунтується на широкому спектрі наукових підходів. Використання різних методологічних прийомів дозволяє всебічно вивчати як кількісні характеристики урбанізації, так і її якісні соціально-економічні та просторові виміри [19]. В межах суспільної географії склався набір традиційних методів, збагачений сучасними технологіями аналізу просторових даних. Далі розглянуто основні методи дослідження урбанізаційних процесів:

Статистичний метод. Це базовий інструмент для вивчення урбанізації. З його допомогою опрацьовуються дані переписів населення, актуальної демографічної статистики, що охоплюють кількість міського і сільського населення, кількість і типи міських поселень, показники щільності населення та інше. Статистичні методи дозволяють розрахувати рівень урбанізації (у відсотках), швидкість його змін, коефіцієнти урбанізації для різних територій. Наприклад, порівняння статистичних показників урбанізованості різних регіонів

дозволяє виявити територіальні нерівності та динаміку урбанізаційних процесів. Також широко застосовуються методи групування та типології – класифікація міст за розміром населення, ранжування міських систем, побудова рядів розподілу (закономірність «ранг–розмір» та інші).

Картографічний метод. Географічні карти є ключовим інструментом вивчення та наочної ілюстрації урбанізаційних процесів. Картографування рівнів урбанізації територій, розташування міських поселень, меж міських агломерацій дозволяє виявити просторові тенденції урбанізації [19]. На тематичних картах можна візуалізувати показники частки міського населення по регіонах, щільність міської мережі, зони впливу великих міст та інше. Сучасний розвиток цього методу пов'язаний із використанням геоінформаційних систем (ГІС). ГІС-технології забезпечують можливість просторового аналізу урбанізації, побудови цифрових карт розселення, моделювання урбанізаційних процесів у динаміці. Наприклад, у Китаї науковці створили низку карт урбанізованих територій на базі супутникових знімків за період 2016–2022 років, що дало змогу відслідкувати зміни землекористування та просторову динаміку з високою точністю [44].

Значна увага в сучасних дослідженнях урбанізації спрямована на використання геоінформаційного та дистанційного аналізу. Ефективне вивчення процесів урбанізації у глобальному масштабі потребує просторових індикаторів, що відображають антропогенне навантаження, зміни ландшафту, а також трансформації соціально-економічної структури. Супутникові знімки, цифрові карти та інструменти ГІС дають змогу не лише фіксувати масштаби урбанізації, а й аналізувати ретроспективні темпи та просторове поширення. Цей підхід розширює можливості дослідження урбанізаційних явищ, особливо за умов нестачі офіційної статистики або труднощів із доступом до польових даних [13].

Соціологічні підходи. Урбанізація невіддільна від трансформацій у способах існування та соціальних взаєминах, що зумовлює необхідність використання соціологічних методик для її вивчення. Соціологічні опитування,

анкетування мешканців міст, інтерв'ю та спостереження *in situ* (безпосередньо «в полі») дають змогу аналізувати якість життя у містах, міграційні очікування населення, специфіку міської культури, проблеми міського середовища. Дані таких опитувань доповнюють статистичну картину, висвітлюючи суб'єктивне ставлення людей до урбанізації – наприклад, ступінь задоволеності умовами міста, рівень адаптації переселенців із сіл до міського життя тощо. Так, у дослідженні *J. R. Logan* продемонстровано, як соціологічний аналіз допоміг глибше усвідомити особливості урбанізації в Китаї, зокрема зміни щоденного життя містян на фоні ринкових реформ та глобалізації [36].

В суспільно-географічних дослідженнях соціологічні методи часто застосовуються комплексно з картографічними: результати опитувань можуть бути нанесені на карти у вигляді «соціологічних карт міста», що показують просторовий розподіл соціальних показників (рівень комфорту районів, екологічна ситуація, соціальна диференціація міського простору тощо).

У суспільно-географічних дослідженнях соціологічні методи часто поєднують із картографічними. Результати опитувань відображаються на картах у форматі «соціологічних карт міста», які ілюструють просторовий розподіл соціальних показників: комфорт районів, екологічний стан, соціальна диференціація міського середовища тощо.

Метод порівняльного аналізу. Компаративний підхід активно використовується для виявлення особливостей урбанізаційних процесів у різних регіонах і країнах. Суть методу полягає у зіставленні показників і характеристик урбанізації на різних територіях задля виявлення загальних тенденцій та відмінностей. Наприклад, порівняння країн світу за рівнем урбанізованості та темпами урбанізації дозволяє виділити типи держав із високим, середнім та низьким рівнем урбанізації, а також визначити фактори, що впливають на ці відмінності (економічний розвиток, історичні передумови, демографічна політика тощо). Так, *Zhou & Ma* провели порівняльний аналіз субурбанізації в

містах Китаю в контексті економічних трансформацій. Вони продемонстрували, як ринкові реформи вплинули на зміну просторової структури міського розселення [56].

Порівняльний розбір актуальний і в межах держави: співставлення процесів урбанізації в різних економічних регіонах України дозволяє виявити регіональні особливості та виклики розвитку міст на локальному рівні.

Історико-географічний метод. Урбанізація – це процес з виразною історичною динамікою, отже, критично важливо вивчати її у часовому вимірі. Історико-географічний підхід включає в себе аналіз формування та еволюції міських поселень у минулому, вивчення історичних періодів урбанізації (від виникнення перших міст до урбанізаційного "вибуху" XX століття) [17]. Для цього використовуються історичні матеріали, ретроспективні статистичні дані, давні мапи. Вивчення еволюції міської мережі на конкретній території (наприклад, генеза розселення в певному регіоні) сприяє розумінню сучасної структури урбанізованого простору. Історико-географічний аналіз також розкриває зміни в наукових підходах до урбанізації: як трансформувалися уявлення про місто та урбанізацію в різні історичні епохи. Цей аспект нерозривно пов'язаний із історіографією питання – аналізом наукових робіт попередників.

Метод системного аналізу та моделювання. Сучасне містобудування широко використовує системний підхід, розглядаючи місто або систему міст як цілісний організм, що складається з взаємопов'язаних складових (економічної, соціальної, просторової, екологічної та ін.). Системний аналіз дозволяє вивчити структуру та функціонування міських систем, виявити взаємозв'язки між елементами.

Наприклад, місто може бути представлене як система, де складовими є транспортна мережа, житловий фонд, виробнича база, зелені насадження тощо – і аналізувати, як зміни в одному компоненті (наприклад, збільшення кількості мешканців) впливають на інші (транспортні потоки, забезпеченість житлом). На

основі системного підходу створюються математичні моделі урбанізаційних процесів. Моделювання дає змогу прогнозувати розвиток міських агломерацій, оцінювати наслідки того чи іншого сценарію урбанізації. Зокрема, моделі міського росту (логістична крива, експоненційне зростання) застосовуються для передбачення кількості населення мегаполісів. У регіональних дослідженнях використовуються моделі "центр – периферія", які показують вплив великого міста на навколишній регіон. Сучасні ГІС-орієнтовані моделі дозволяють імітувати розширення міської забудови, виникнення "міських коридорів" вздовж транспортних шляхів, формування мегалополісів.

Зазначені підходи не рідко використовуються у взаємодії, взаємодоповнюючи один одного. Наприклад, статистичний аналіз надає кількісну базу, картографічний метод дозволяє виявити просторові патерни, соціологічні методи забезпечують розуміння якісних особливостей, а моделювання – прогнозування та експериментальну перевірку гіпотез. Комплексний методичний підхід є особливо важливим у сучасних дослідженнях урбанізації, які зачіпають як соціально-економічні, так і екологічні виклики міського розвитку. Відтак, теоретико-методологічні основи вивчення урбанізації в суспільній географії базуються на комбінації різних методик – від аналізу статистичних даних і картографування до соціологічних опитувань та математичного моделювання [19]. Вибір конкретних методик залежить від цілей дослідження.

Для даної дипломної роботи, що присвячена регіональному аналізу урбанізаційних процесів, є доцільним застосування саме комплексного підходу. Застосування згаданих методів у сукупності забезпечить всебічне дослідження феномену урбанізації: як з точки зору кількісних показників та просторових структур, так і з позиції соціальних наслідків та трендів розвитку міських систем. Це дозволить отримати об'єктивні та глибокі результати, що стануть основою для

подальших висновків та рекомендацій щодо збалансованого розвитку урбанізованих територій.

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика методів дослідження урбанізації в Україні та Китаї (узагальнено автором за даними [19, 36, 44, 56])

Метод	Сутність методу	Приклад застосування (Китай)
Статистичний	Аналіз даних про чисельність населення, темпи урбанізації, рівень міського населення	Державна статистика КНР використовується для оцінки темпів урбанізації у провінціях
Картографічний	Використання карт для візуалізації просторових аспектів урбанізації	Супутникові знімки для картографування змін міського землекористування
Соціологічний	Опитування, інтерв'ю, спостереження для вивчення якості життя та соціальних аспектів	Аналіз соціальних наслідків урбанізації в умовах ринкових реформ
Порівняльний	Зіставлення характеристик урбанізації між	Порівняльний аналіз процесів

	країнами чи регіонами	субурбанізації в китайських містах
Історико- географічний	Аналіз історичних етапів розвитку міських поселень та урбанізації	Застосовується для простеження динаміки урбанізації у великих містах з початку XX ст.
Системний та моделювання	Аналіз міста як системи з взаємопов'язаними підсистемами, прогнозування	Застосування моделей «центр– периферія» для аналізу впливу мегаполісів

Згідно з табличними даними, методологія вивчення урбанізації вражає розмаїттям: від числового аналізу статистичних даних до просторового моделювання та глибинних соціологічних досліджень.

Приклади з Китаю показують, як синергія традиційних методик та найновіших технологій (як-от супутниковий моніторинг, ГІС-аналіз та соціологічні інструменти) забезпечує отримання деталізованих, комплексних висновків. Це засвідчує дієвість інтегрованого підходу до аналізу урбанізаційних змін, який слід застосувати у цьому дослідженні.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА ДИНАМІКА УРБАНІЗАЦІЇ В КИТАЇ

2.1. Етапи урбанізаційного розвитку Китаю.

Китай історично був аграрною державою з низьким ступенем урбанізованості. На момент заснування КНР у 1949 року в містах мешкало близько 10,6% населення [34]. Але навіть з такою часткою міського населення, за абсолютною кількістю городян Китай вже тоді займав перше місце у світі. Це вказує на вкрай нерівномірну урбанізацію, коли великі міста мали значну чисельність мешканців, але більшість населення продовжувала проживати в сільській місцевості. У наступні десятиліття соціалістичного періоду рівень урбанізації поступово збільшувався під впливом форсованої індустріалізації. Наприклад, у період Першої п'ятирічки (1953–1957) уряд активно підтримував розвиток промисловості, що призвело до припливу робочої сили в міста [21]. Особливо стрімке зростання відбулося під час кампанії «великого стрибка» (1958–1960), коли для забезпечення індустріалізації з сіл до міст було переміщено понад 20 мільйонів селян. У результаті цього частка міського населення зросла до ~19,7% у 1960 році. Проте такі штучні переміщення спричинили дисбаланси: через нестачу продовольства та відсутність міської прописки, значну частину новоприбулого міського населення згодом повернули назад у село [34]. Це демонструє, що урбанізація без відповідного економічного та інфраструктурного забезпечення може бути нестабільною та призводити до соціальних потрясінь.

У 1960-х – напочатку 1970-х років державна політика виявилася зворотною: її метою було обмеження зростання міст. Під час "культурної революції" (кінець 1960-х) мільйони мешканців міст, передовсім молодь, мусили переїхати в сільську місцевість. Зокрема, у 1962–1976 рр. більше ніж 17 млн освічених юнаків та дівчат відправили в сільські райони та віддалені регіони. Як наслідок, рівень урбанізації впав з 19% до приблизно 17,3% у 1975 році [9]. Цей

період демонструє, як ідеологічні чинники можуть значно призупиняти природні процеси урбанізації, відкидаючи країну у розвитку до попередніх етапів.

Переломним моментом став старт економічних перетворень наприкінці сімдесятих. Державні обмеження на пересування населення послабилися, й урбанізація набрала шаленого темпу. У 1978 році в містах мешкало лише 17,9% китаїців. Але з того часу міське населення почало стрімко збільшуватися – як через природний приріст, так і, переважно, через масовий переїзд селян у міста. Перепис 1982 року зафіксував, що урбанізація вже сягнула 20,6% [14]. Згодом урбанізація прискорилося: в середньому частка міського населення зростала приблизно на 1% щорічно в період 1980–1990-х років.

Відбувалося стрімке становлення нових міських осередків і збільшення вже існуючих. Невеликі містечка та селища міського типу набували статусу міст, що також статистично збільшувало показники урбанізації. Кількість міст у КНР зросла зі 192 у 1978 році до 662 у 2001 році, а мережа малих міських поселень, котрі іменувалися «урядовими містечками», сягнула понад 20 тисяч [8]. Частка міського населення країни підскочила з 17,9% у 1978 році до 36,2% у 2000 році. Це показує, що урбанізація у згаданий період здійснювалася не тільки шляхом приросту населення у вже наявних містах, а й завдяки адміністративним змінам статусу населених пунктів, що було дієвим інструментом державного регулювання просторового розвитку.

Найбільше прискорення урбанізація продемонструвала у перші десятиліття XXI століття – чимало науковців у Китаї визначають цю сучасну фазу як «урбанізаційну революцію» [6]. Частка міського населення перевищила позначку у 39% у 2002 році та продовжувала збільшуватися майже на 1 відсотковий пункт щороку [10].

Цей період характеризується не тільки збільшенням кількості, а й якісними змінами: розробкою новітніх урбаністичних підходів, переходом до поліцентричної моделі урбанізації (із збільшенням значення середніх міст та

агломерацій), цифровою трансформацією управління містами, запровадженням концепції «розумного міста» та зосередження уваги на екологічній стійкості.

У 2011 році вперше за всю історію населення міст країни почало переважати над сільським, склавши приблизно 51% від загальної кількості [22]. З того часу Китай здійснив перехід від аграрного до переважно урбанізованого суспільства: на 2019 рік показник урбанізації сягнув понад 60%, що відповідало понад 840 мільйонам містян.

Для розуміння масштабу: це майже вдвічі більше, ніж усе населення Європейського Союзу. Китай стабільно утримує першість у світі за чисельністю мешканців міст, вносячи вагомий вклад у світову урбанізацію (майже 1/5 всіх мешканців міст планети – китайці) [45].

Рис. 2.1. Динаміка зростання частки міського населення Китаю (узагальнено автором за даними [10, 14, 20, 22, 33, 34, 39, 45, 55])

На графіку видно, що за останні 40 років крива урбанізації КНР пішла стрімко вгору. Якщо у 1980 р. лише близько 1/5 населення країни проживало в містах, то у 2020 р. – вже понад 60%.

Таким чином, за порівняно короткий історичний проміжок Китай пройшов шлях від переважно сільського суспільства до урбанізованого. Це безпрецедентний випадок за масштабами: жодна інша країна не залучила до міського способу життя стільки людей за такий короткий час.

В історії розвитку китайських міст можна виокремити кілька ключових періодів.

Перший – післявоєнний соціалістичний етап (1950-ті – 1970-ті роки), що вирізнявся змінами рівня урбанізації, спричиненими державною політикою.

Другий – початок реформ та відкриття (кінець 1970-х – 1980-ті роки): урбанізація поступово прискорюється, переважно за рахунок розширення малих міст та селищ.

Третій етап – період бурхливої урбанізації 1990–2000-х років, із прискореним ростом великих міст та міграцією мільйонів людей до економічних центрів.

Четвертий, сучасний період – з початку 2010-х років до тепер, коли Китай досягнув урбанізаційного «переходу» (понад 50% міського населення) та зосереджується на поліпшенні якості урбанізації. На цьому етапі державна стратегія спрямована на збалансований розвиток міської мережі та інтеграцію сільських жителів у міське життя.

Загалом, унікальністю урбаністичної еволюції Китаю є її нечувана стрімкість та масштаби, що розвиваються під потужним впливом державної стратегії й водночас супроводжуються збереженням певних «подвійних» особливостей. Йдеться про поєднання передових мегаполісів із традиційним сільським життям, масштабне переселення без повної інтеграції мігрантів у міське середовище та інші явища [39].

Наприклад, у східних провінціях урбанізація проявляється у вигляді гігантських міст, таких як Шанхай чи Гуанчжоу, тоді як на заході країни досі

домінує традиційний сільський уклад. Це створює виражену просторову нерівність у рівнях розвитку.

2.2. Основні демографічні та соціально-економічні чинники урбанізації.

Стрімкий розвиток міст у Китаї пояснюється сукупністю різноманітних факторів: економічних, соціальних, демографічно-міграційних, управлінських та зовнішніх.

Економічні чинники – вражаюче зростання економіки КНР протягом останніх десятиліть стало основою для урбанізаційного стрибка [9]. Індустріалізація та перетворення Китаю на «світову фабрику» спричинили прискорене збільшення міст, адже саме в містах зосереджувалась промислова діяльність.

Стрімке збільшення валового внутрішнього продукту та великий вплив капіталу в основні фонди забезпечили мільйони вакансій у містах. Окрім того, впровадження передових технологій, розбудова сфери послуг та інфраструктури інформації сприяли виникненню нових сфер економіки, зосереджених переважно у великих містах [3].

Покращення транспортної мережі, включаючи нові шляхи сполучення, залізничні шляхи та розширення авіарейсів, сприяло явищу концентрації. Це означає, що великі міста стали ще більш привабливими як для підприємницької діяльності, так і для залучення робочої сили, що, своєю чергою, стимулювало їхній подальший розвиток [49]. Втім, економічна урбанізація створила низку труднощів. Найперше, стрімкий розвиток прибережних територій призвів до суттєвої нерівності між західними та східними регіонами. Другий важливий момент – швидке розширення міст спричинило різке збільшення вартості житла,

особливо у великих містах, де купівля або оренда квартир стали недоступними для новоприбулих та молодого покоління.

Соціальні чинники. Міста мають суттєво вищий рівень життя, порівняно із сільською місцевістю, що стало могутнім поштовхом для внутрішньої міграції [55]. Середній прибуток та платня у містах перевищують сільські показники у декілька разів. Окрім того, міські мешканці мають кращий доступ до першокласної освіти, медичного обслуговування, соціальних сервісів та розвиненої інфраструктури.

Молодь з сільських місцевостей масово намагається перебратися до міст, з метою здобути сучасну освіту та влаштуватися на більш престижну роботу [8]. У Китаї урбанізація певною мірою має пошуковий характер: люди вирушають до міст, сподіваючись знайти економічні перспективи та вищий рівень життя. Не менш важливу роль відіграють культурні зміни та зміни у свідомості людей – міський стиль життя дедалі більше стає зразком, до якого прагнуть молоді китайці. Водночас швидке зростання міського населення чинить тиск на соціальні системи.

Особливо відчутною є проблема нерівності між офіційно зареєстрованими жителями та так званим "плаваючим населенням" (трудові мігранти без постійної реєстрації – хукоу), які не мають можливості повноцінно користуватися системою освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення через вплив системи хукоу [12, 33].

Демографічні та міграційні чинники. У сільській місцевості Китаю виник відчутний надлишок робочої сили внаслідок механізації та збільшення ефективності сільського господарства. Мільйони селян звільнилися з аграрного сектору і змушені були шукати роботу в містах. Цей процес співпав із демографічним "вікном можливостей": в 1980–1990-х роках Китай мав велику кількість працездатної молоді через попередній високий природний приріст населення. Ці люди склали основу мігрантів, що спрямувалися до промислових

центрів. Наявність такої "резервної армії праці" в селах – ключовий демографічний фактор урбанізації Китаю.

Станом на 2010-ті роки так зване «плаваюче населення» – трудові мігранти з сіл – налічувало понад 200 млн осіб, тобто близько 1/7 населення країни [45].

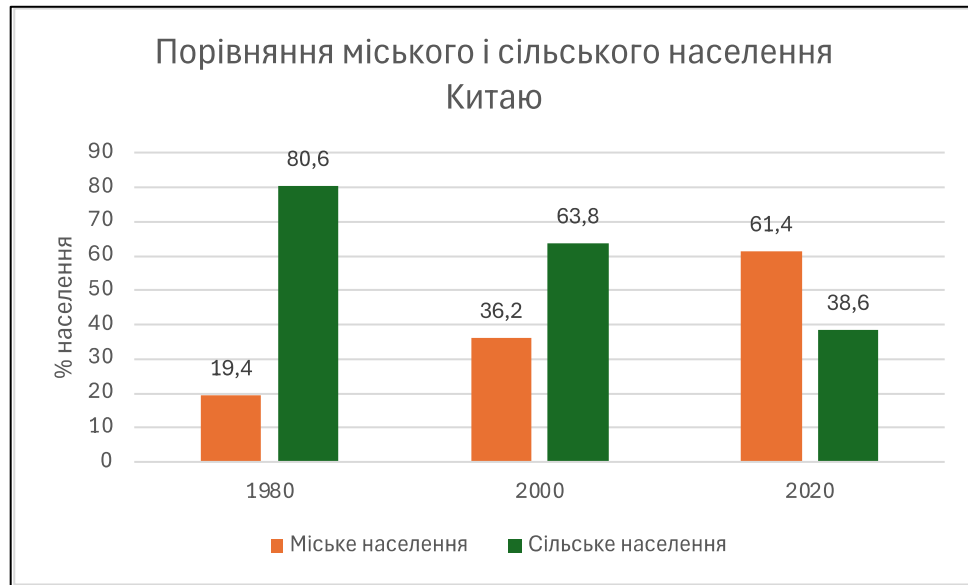

Рис. 2.2. Порівняння частки міського і сільського населення Китаю у 1980, 2000 та 2020 роках (узагальнено автором за даними [33, 34, 39, 45]).

Водночас, масове переселення не завжди було підкріплено адекватною адаптацією. Значні міграційні потоки нерідко прирікають людей на існування у густонаселених районах зі незадовільним рівнем життя, що стає причиною появи нових центрів соціальної незахищеності в міських просторах [36].

Інший важливий демографічний фактор – державна політика контролю народжуваності («політика однієї дитини») – спричинила зменшення природного приросту у містах, але загальне збільшення міського населення продовжувалося швидкими темпами, головним чином через міграцію. Варто відзначити, що показник народжуваності серед тих, хто недавно переїхав з села, залишається трохи вищим, ніж серед постійних мешканців міст, що певним чином нівелює старіння корінного міського населення, компенсуючи його за рахунок молодого сільського притоку [33].

Адміністративні чинники. Держава відігравала визначальну роль у формуванні статистичних даних та тенденцій урбанізації через переформатування адміністративно-територіального устрою та критеріїв зарахування поселень до міських. Специфічною рисою китайського підходу була так звана «сільська урбанізація» – масштабне перетворення сіл та селищ на міські поселення шляхом офіційного визнання їх містечками.

У 1980-х роках китайська влада свідомо розпочала експерименти з реформування системи реєстрації, надавши можливість заснувати тисячі нових містечок у сільській місцевості та послабивши вимоги до реєстрації місця проживання. У 1984 році Державна рада КНР ухвалила спрощений порядок надання статусу міського типу невеликим населеним пунктам, і вже до середини 1980-х років було створено близько 8 тис. нових містечок [45].

Такий захід надав змогу чималій кількості селян «перетворитися» на міських мешканців, не вирушаючи на далекі відстані – фактично село визначали як місто, коли там виникали складові промисловості та міської інфраструктури. Водночас збільшувалися межі наявних міст: великі міста адміністративно поглинали довколишні сільські території.

Наприклад, площа міста Ханчжоу, що в провінції Чжецзян, збільшилась до 3000 км² після приєднання сусідніх повітів, що миттєво підняло кількість населення Ханчжоу до 4,5 млн осіб [38]. Схожа картина спостерігалася з Гуанчжоу, котрий розширився до 7400 км² та досяг позначки в 10 мільйонів мешканців за рахунок включення сільських округів.

Ці адміністративні зміни автоматично підвищували показники урбанізації в статистиці, водночас створюючи передумови для систематичного розвитку міської інфраструктури на приєднаних територіях. Хоча такі заходи сприяли статистичному зростанню урбанізації, іноді вони випереджали фактичний розвиток міської інфраструктури, що своєю чергою призводило до інституційного навантаження на місцеве самоврядування [34].

Зовнішні впливи. Інтеграція Китаю у світове господарство додатково прискорила урбанізацію. Зарубіжні інвестиції, які почали надходити до країни після реформ, переважно осідали у містах, особливо в прибережних районах.

Транснаціональні корпорації розгортали свої виробництва та офіси у китайських мегаполісах, відкриваючи шлях до нових робочих місць і залучаючи кваліфікованих спеціалістів. В особливих економічних зонах, розташованих на узбережжі (Шеньчжень, Шанхай, Хайнань та інші), експортні виробництва розширилися від маленьких населених пунктів до великих міст, що своєю чергою привабляло мільйони робітників.

Отже, глобалізація та зовнішньоекономічні відносини посприяли зростанню ролі великих китайських міст як «рушіїв» економічного піднесення, що, у свою чергу, прискорило концентрацію населення в цих міських центрах. До того ж державна стратегія розвитку була спрямована на створення міст світового масштабу.

Зокрема, особливу увагу приділили перетворенню Шанхаю на глобальний фінансовий центр, що вимагало значного припливу людських ресурсів та модернізації міського простору [33]. Але орієнтація на іноземні інвестиції сконцентрувала економічний розвиток у великих урбанізованих центрах, поглиблюючи диспропорції між регіонами, а також зробила міське середовище чутливим до світових економічних криз [3].

Загалом, комбінація вказаних вище факторів – економічних, соціальних, демографічних, управлінських та зовнішніх – зумовила надзвичайно стрімку урбанізацію Китаю на межі XX та XXI століть.

Отже, демографічні, соціальні, економічні та управлінські аспекти створили безпрецедентні передумови для прискореного зростання міст у Китаї. Разом з тим, швидкість збільшення міського населення виявила значні труднощі, серед яких: соціальна нерівність, просторові диспропорції, криза житла та перевантаження інституцій. Актуальним залишається і екологічний вимір

урбанізації – бурхливий розвиток міст призвів до збільшення забруднення повітря, деградації земель та нестачі водних ресурсів, що особливо відчутно у перенаселених агломераціях.

Майбутнє ефективне управління урбанізацією в КНР залежатиме не лише від подальшої модернізації, а й від вирішення цих системних проблем.

2.3. Політика державного регулювання урбанізаційних процесів.

Масштабна урбанізація в Китаї не була явищем, що виникло само собою; вона значною мірою контролювалася, спрямовувалася та регулювалася урядом. Китайська влада на різних етапах використовувала різноманітні методи для керування міграцією та розбудовою міст – від суворих адміністративних заборон до стратегічного планування загальнонаціонального урбанізаційного процесу.

Однією з ключових рис державної політики Китаю була система прописки «хукоу», що виникла ще у 1950-х роках. Сенс цієї системи полягав у суворому регулюванні місця проживання населення: кожен громадянин був закріплений або за сільською, або за міською місцевістю, і змінити цей статус було вкрай складно [12]. За часів Мао Цзедуна «хукоу» стало ефективною перепорою для неконтрольованого переїзду: селяни не могли законно переїхати до міста без дозволу, а ті, хто нелегально селився у містах, не мали права на продовольчі картки, житло, працю в державних установах та інше. Таким чином влада обмежувала урбанізацію адміністративними важелями.

Після демографічного шоку шістдесятих років минулого століття влада силоміць відправила мільйони людей назад у сільську місцевість – саме система «хукоу» дозволила здійснити цей задум [36]. З початком економічних перетворень у кінці сімдесятих значення системи «хукоу» почало поступово зменшуватися, оскільки країні гостро потребувала дешева робоча сила у містах для швидкозростаючої промисловості. Держава усвідомила, що повністю

контролювати міграцію вже немає сенсу, і почала обережно послаблювати свій вплив. Спочатку дозволили сезонні та тимчасові переїзди селян на роботу до міста, працюючи за контрактом [33].

У 1980-х роках центральний уряд започаткував політику розбудови малих міст. Ця політика включала експерименти з реєстрацією, значно спрощуючи селянам процедуру отримання міського статусу, але саме в маленьких містечках [34, 45]. Це сприяло тому, що мільйони людей почали переїжджати не напругу до мегаполісів, а спершу до менших міст, ближче до свого дому. Фактично відбулася зміна сіл на міста – держава надала багатьом розвиненим селищам статус міста, таким чином легалізувавши там міське населення [33]. Завдяки такому підходу вдалося уникнути вибухового перенаселення кількох мегаполісів, розкинувши потоки мігрантів більш рівномірно по території країни.

Наступним етапом стало стратегічне планування розгалуженої системи міст та їхніх агломерацій. Китайський уряд дійшов розуміння, що урбанізація вимагає чіткого стратегічного курсу, щоб уникнути неконтрольованого розширення нетрів або перенавантаження інфраструктурних мереж. Починаючи з 1980-х років, у Китаї сформувалась концепція збалансованого розвитку міст різного масштабу: «великі, середні, малі міста та містечка мають розвиватися узгоджено, реалізуючи власні функції» [21].

Великі мегаполіси, виконуючи роль локомотивів економіки, сприяють прогресу високотехнологічних секторів та здатні абсорбувати значну кількість тимчасових мігрантів.

Натомість малі міста покликані стати постійним місцем проживання для десятків мільйонів колишніх селян, пропонуючи їм робочі місця у трудомістких галузях та нижчі витрати на життя.

Державна програма урбанізації, затверджена на межі тисячоліть, передбачала розселення приблизно 200–300 мільйонів сільських мешканців у маленьких містах та містечках до 2020 року, а ще 500–600 мільйонів мали

влаштуватися у середніх та великих містах [3]. Цей підхід мав на меті запобігти надмірній концентрації населення виключно в кількох мегаполісах.

З початку 2000-х років питання урбанізації стало пріоритетним напрямком державної політики КНР. Вперше курс на прискорення урбанізації офіційно закріпили в рішеннях 16-го з'їзду Комуністичної партії Китаю (2002 рік) [10]. Керівництво країни поставило амбітні плани: збільшувати частку містян приблизно на 1% щороку та довести її до ~57% у 2020 році [20]. Це означало перетворити на міських мешканців ще сотні мільйонів селян менш ніж за два десятиліття. Підкреслювалося, що такий масштабний перехід неможна залишати на самоплив – потрібне комплексне державне регулювання урбанізацією [8].

Уряд сконструював низку планів та програм, націлених на формування передумов для переселення сільського населення: відбувається зведення доступного житла в міських межах, формуються служби зайнятості та навчання для новоприбулих, розширюються системи соціальної підтримки, щоб поетапно поширитися й на новоспечених городян. Принцип «людиноорієнтованої урбанізації» став визначальним у цих програмах - мова йде про те, щоб сільські мігранти не тільки фізично переїжджали до міста, а й могли успішно інтегруватися у міське середовище [6].

Одним із ключових векторів державного регулювання було створення впливових міських агломерацій та мегаполісів, які мали виконувати функцію опорних основ для розвитку. Держава почала заохочувати щільну інтеграцію міст у найважливіших економічних регіонах.

На початку 2000-х років було виділено три ключові мегарегіони країни, призначені стати «полюсами зростання»: дельта річки Янцзи (Шанхай і навколишні провінції), дельта річки Чжуцзян (Перлинної річки, регіон Гуанчжоу–Шеньчжень, відомий як Велика затока Гуандун-Гонконг-Макао) та район столиці Пекін–Тяньцзінь–Бохай (узбережжя затоки Бохай) [21]. На початку століття на ці три мегаполіси припадало приблизно 38% ВВП Китаю;

передбачалося збільшити їх сукупну частку до 50% у 2010 році та до 65% у 2020 році [3].

Держава вкладає кошти в інфраструктурні об'єкти, що з'єднують міські центри в межах агломерацій (швидкісні залізничні лінії, автомагістралі), стимулювала міжміську співпрацю у цих регіонах. З часом стратегія розвитку мегаполісів розширилась: у 2010-х роках уряд затвердив 19 міських агломерацій для пріоритетного розвитку по всій країні, включно з центральними та західними областями [14].

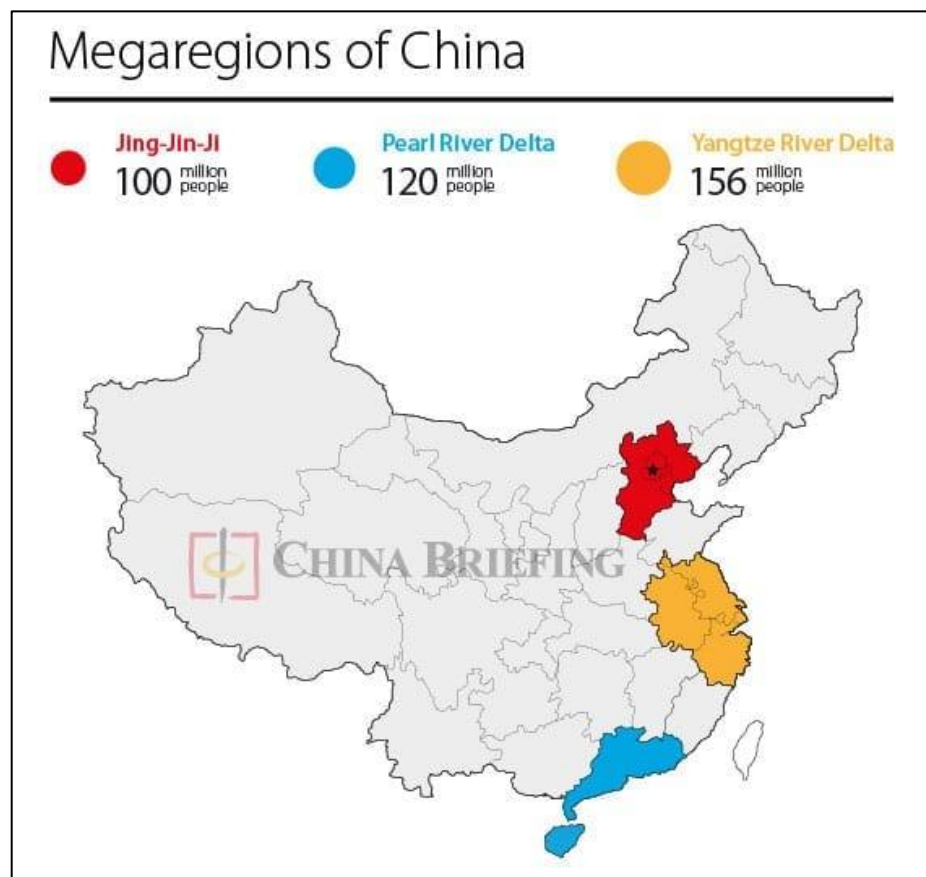

Рис. 2.3. Ключові мегарегіони Китаю [41]

Ці три надрегіони - Цзінцзіньцзі (Пекін–Тяньцзінь–Хебей), Дельта річки Янцзи (регіон Шанхаю та довколишні провінції) і Дельта річки Перл (Гуандун–Гонконг–Макао, Велика затока) - є основними полюсами урбанізації в Китаї. Сукупно вони генерують близько половини валового внутрішнього продукту

країни, більше 75% експорту, і акумулюють значну частину прямих іноземних інвестицій, при тому, що в них мешкає лише приблизно чверть населення країни. Стратегія економічного розвитку Китаю спрямована на підсилення ролі саме цих регіонів як ключових економічних стрижнів, навколо яких розбудовується сучасна структура міських агломерацій.

Концепція поліцентричного розвитку пропонує частково перемістити тягар зі столичних агломерацій на другорядні осередки всередині мегарегіонів Це має на меті забезпечити більш рівномірний розподіл людських ресурсів та інших ресурсів уникнути надмірного скупчення в окремих найбільших містах

Отже ключову роль у формуванні сучасного вигляду міст Китаю відіграла державна стратегія Спочатку вона обмежувала розширення міст застосовуючи систему прописки та адміністративні перешкоди Пізніше політика зосередилася на керуванні та підтримці урбанізації забезпечуючи її контрольований та поступовий розвиток Комплексний підхід що поєднував економічні зміни послаблення міграційних бар'єрів інвестиції в міську інфраструктуру та територіальне планування дозволив китайському урядові досягти надзвичайно швидкого збільшення міського населення уникаючи соціальних потрясінь Рівень урбанізації стабільно зростає приблизно на 1% щорічно протягом тривалого періоду [9].

Водночас перед країною стоять виклики, які ще необхідно подолати треба й надалі інтегрувати десятки мільйонів мігрантів котрі ще не мають повноцінних прав мешканців міст необхідно усувати нерівності розвитку між великими містами та малими населеними пунктами розв'язувати проблеми перенасиченості мегаполісів екології забезпечення робочими місцями та інші Урядова політика тепер змінюється від кількісного збільшення міського населення до покращення якості урбанізації створення інтелектуальних екологічно чистих і зручних для життя міст де урбанізація слугує інструментом соціально-економічного прогресу держави [14].

РОЗДІЛ 3. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УРБАНІЗАЦІЇ В КИТАЇ

3.1. Територіальна диференціація рівня урбанізації

На сучасній карті Китаю чітко простежується градація урбанізації, яка простягається зі сходу на захід. Східні прибережні провінції демонструють найвищий рівень урбанізації, центральні регіони мають середні показники, а західні області суттєво відстають. Ця територіальна диференціація сформувалась історично під впливом природних та економіко-географічних факторів. Східний Китай здавна відзначався високою щільністю населення та економічним розвитком – тут зосереджені родючі рівнини, багаті річкові дельти та зручні морські порти. Навпаки, значна частина заходу – це гори, пустелі та високі плоскогір'я, які традиційно були менш сприятливими для концентрації населення. Внаслідок цього спостерігається крайня нерівномірність – на відносно невеликій частині території сконцентрована переважна більшість міського населення країни [35, 47].

За статистичними даними, урбанізація у Китаї досягла високого загальнонаціонального рівня (понад 60% станом на 2023 р.), але розрив між окремими регіонами залишається значним [47].

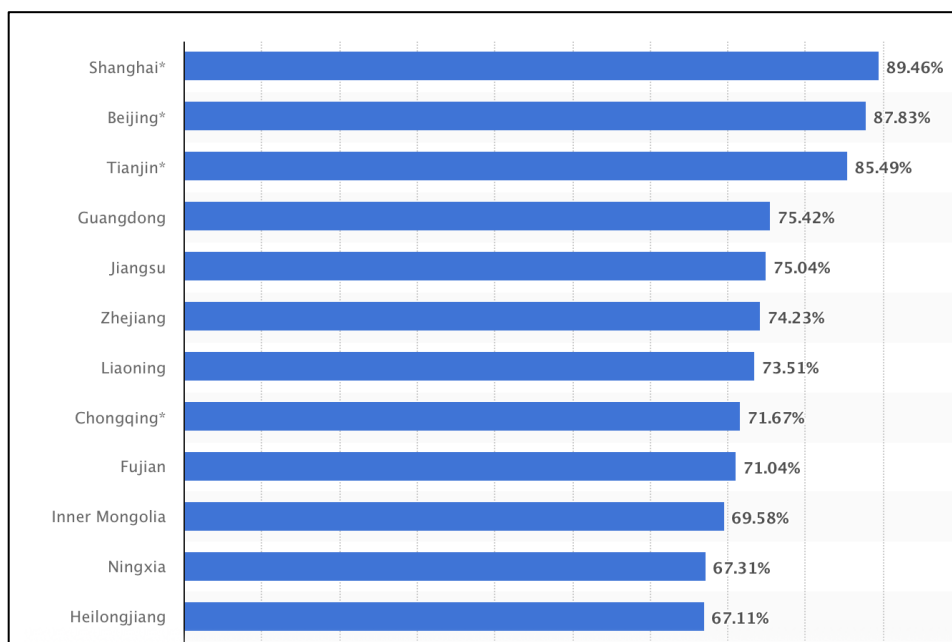

Рис. 3.1. Ступінь урбанізації в Китаї в 2023 році, за провінціями або регіонами [42]

Найбільш урбанізованими є міста центрального підпорядкування та приморські провінції. Зокрема у Шанхаї міське населення сягає 89,46% у Пекіні – 87,83% а в Тяньцзіні – 85,49%. У приморських провінціях лідерами є Гуандун (75,42%), Цзянсу (75,04%) та Чжецзян (74,23%) (рис. 3.1.). Ці дані вказують на високий рівень урбанізації, який наближається до показників країн з розвинутою міською інфраструктурою.

Для зіставлення, найменш урбанізованими територіями лишаються західні та північно-західні області. Так, у Нінся показник урбанізації налічує 67,31% у Внутрішній Монголії – 69,58% у Хейлунцзяні – 67,11% що менше за середній показник в країні. При цьому у віддалених місцевостях, зокрема у Тибеті чи Гуйчжоу які не потрапили до наданого зразка, ступінь урбанізованості може бути ще нижчим – в межах 40–50% [32, 35, 41].

Поміж згаданими крайніми точками розміщені центральні регіони (Хенань Хубей Хунань Шаньсі та інші), де рівень урбанізації показує середні значення, як правило, трохи нижче або на рівні загальнокитайського показника. Відповідно,

чим далі рухаємося на захід, тим меншою стає кількість мешканців, які проживають у міських поселеннях.

Нерівномірність розподілу міського людського населення проявляється також у різноманітності міст за кількістю населення та їхніх розмірах у різних областях. Міська мережа на сході Китаю значно щільніша: тут існує велика кількість міст, включаючи мегаполіси та значні агломерації. Скажімо, в дельті річки Янцзи чи в районі Великої затоки (дельта річки Чжуцзян) міські агломерації фактично зливаються, формуючи величезні урбанізовані території.

Напротивагу, на заході держави міські осередки розподілені не щільно, потужні міські хаби нерідко розкидані на відстані сотень кілометрів безплідних територій або гірських кряжів. Західні області разом узяті містять суттєво менше міст, ніж східні: за деякими даними, лише близько однієї п'ятої від усіх міських поселень Китаю знаходиться на заході. До того ж, для західних областей характерні 1–2 відносно великі міста – наприклад, столиця Урумчі в Сіньцзяні або Ланьчжоу в Ганьсу та безмежні малозаселені простори за їхніми межами.

Серед факторів відставання - значна віддаленість від морських транспортних шляхів, важкий рельєф місцевості, а також специфічний адміністративний статус етнічних автономій, таких як Тибет чи Сіньцзян, де урбанізаційні перетворення зазнають значного впливу внутрішньої політики держави. Для зіставлення, в провінціях східного узбережжя зазвичай присутня низка малих і середніх міст, що утворюють поліцентричну мережу [30].

Відтак, контраст між урбанізованим сходом та слабо урбанізованим заходом залишається однією з ключових географічних особливостей сучасного Китаю. Прогнози на 2025 рік вказують на збереження регіонального дисбалансу у урбанізації. Найвищі показники - урбанізації 90–100% прогнозуються у прибережних східних регіонах, зокрема у Шанхаї, Пекіні, Тяньцзіні, а також у провінціях Чжецзян, Цзянсу та Гуандун. Їх позначено на карті найтемнішим кольором (Рис. 3.2).

У серцевині держави домінує середньостатистична картина – від 60 до 80%. Західні та південно-західні території (Тибет, Гуйчжоу, Сичуань, Цінхай, Ганьсу) характеризуються істотно меншим рівнем урбанізації, що варіюється в межах 20-50%. Ці області виділені блідо-жовтими та світло-коричневими відтінками. Отже, мапа наочно ілюструє існування так званого «урбанізаційного розриву», що пролягає умовною лінією зі сходу на захід, чітко відмежовуючи високоурбанізовані зони Китаю від його внутрішніх та віддалених місцевостей.

Варто підкреслити, що останнім часом влада КНР активно працює над згладжуванням міжрегіональних нерівностей. Офіційні статистичні дані свідчать, що темпи зростання міського населення в останні роки були навіть вищими в центральних та західних провінціях ніж на сході що частково нівелює цей розрив [29].

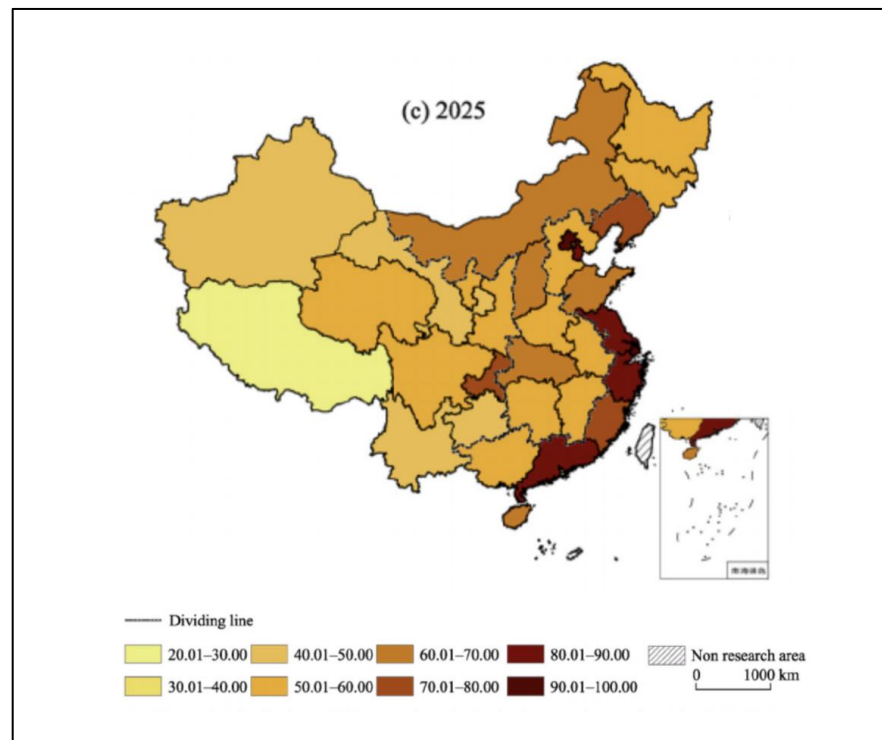

Рис. 3.2. Прогнозований рівень урбанізації в Китаї за регіонами до 2025 року [38].

Так, урбанізація в центральних та західних областях Китаю розгорнулася стрімкіше, аніж на узбережжі, що сприяло поступовому скороченню регіональних розбіжностей [29]. Хоча цей процес відбувається повільно, абсолютні відмінності залишаються відчутними.

Сформована історично територіальна структура урбанізації продовжує визначати економічний поступ: східний регіон зосереджує ключові ресурси та спеціалістів, в той час як внутрішні регіони відчувають відтік населення та капіталу [41].

Регіональна нерівномірність у питанні урбанізації зумовлює виникнення різних моделей розвитку міст, розгляд яких заплановано у наступному підрозділі. Окрім того, ця нерівномірність провокує появу певних соціально-економічних викликів, детальний аналіз яких буде здійснено нижче.

3.2. Урбанізаційні моделі у східних, центральних та західних регіонах

Різні куточки Китаю демонструють не лише різні ступені урбанізації, а й унікальні траєкторії міського розвитку, сформувавши специфічні моделі розселення та розширення міст. Історичний контекст свідчить, що кожен макрорегіон країни – Схід, Центр та Захід – розвивався в економіко-демографічному середовищі, що суттєво вплинуло на сучасні відмінності в типах урбанізації [41], [48].

Найстрімкіше та найширше урбанізація поширюється у східному, прибережному Китаї. З кінця сімдесятих років минулого століття, з початком реформ і відкритості, китайський уряд запровадив стратегію прискореного розвитку східних провінцій, відкривши їх для закордонних інвестицій, експорту та оновлення інфраструктури. В рамках цієї стратегії виникли спеціальні економічні зони – Шеньчжень, Сямень, Чжухай – які за короткий термін перетворилися з невеликих сіл на сучасні мегаполіси [35]. Уздовж узбережжя

розташовані найбільші та найрозвиненіші міста країни – Шанхай, Гуанчжоу, Тяньцзінь – що виконують функції потужних транспортних та економічних центрів.

Характерною рисою урбанізації на Сході є поліцентризм: у багатьох прибережних провінціях розвиваються одразу декілька міст-мільйонників, які об'єднуються в густонаселені агломерації з потужною взаємодією. Наприклад, у дельті річки Чжуцзян міста Гуанчжоу, Шеньчжень та Фошань формують конурбацію зі спільною інфраструктурою та економічними відносинами [35].

Урбанізація супроводжується активним припливом населення з центральних та західних районів, швидким розширенням міських територій (urban sprawl), створенням логістичних та ділових кластерів. Схід став справжнім рушієм економіки Китаю [24, 48].

Центральний регіон держави розташований посередині – із амісцем розташування на карті і показниками поступу. Міст тут менше, ніж на східних землях, але міського населення значно більше, ніж на заході [30]. Урбанізація зосереджена переважно у кількох великих мегаполісах, наприклад: Ухань (Хубей), Чженчжоу (Хенань), Ченду (Сичуань), Сіань (Шеньсі). Саме вони є центрами регіонального розвитку, до яких тягнуться малі міста та околиці [26].

Модель урбанізації в центрі демонструє більш виражену ієрархічність: головне місто концентрує ключові ресурси, робочі місця та управлінські функції. Розвиток центрального регіону значною мірою був зумовлений перенесенням виробництва зі щільнонаселених східних районів, а також реалізацією державних ініціатив підтримки внутрішніх провінцій [51].

У 2000-х роках урбанізаційна динаміка посилилася завдяки формуванню нових індустріальних кластерів, розвитку транспортної інфраструктури та розширенню логістичних центрів. Однак центральні області продовжують конкурувати зі східними містами за трудові ресурси, капітал та технології.

Західний регіон Китаю, включаючи провінції та автономії, такі як Тибет, Сінцзян, Ганьсу, Цінхай, простягається через гірські, пустельні та малозаселені землі. Це історично найменш урбанізована частина Піднебесної, де населення розподілене рідко, а природні умови є складними [32]. Урбанізаційний поступ у цій місцевості значною мірою залежав і продовжує залежати від централізованих рішень уряду. Зокрема, у період з 1950-х по 1970-ті роки, відповідно до оборонних та індустріальних стратегій, було засновано низку промислових центрів, таких як Урумчі та Ланьчжоу.

Починаючи з першого десятиліття 21 століття, китайська влада впроваджує стратегію під назвою "Величне освоєння Заходу", що передбачає розбудову інфраструктурних об'єктів, енергетичних ресурсів, транспортних мереж та технопарків. Ця програма стимулювала формування нових інвестиційних точок, але в цілому процес урбанізації в регіонах відбувається повільно та зосереджується навколо обмеженого кола міст. За межами цих основних центрів переважають території з низькою щільністю населення, а міське населення сконцентроване у вигляді невеликих "осередків урбанізації" [50].

З метою прискорення урбанізаційних процесів у вказаних місцевостях китайський уряд запустив програму заохочення переїзду громадян, надання фінансової підтримки підприємницьким структурам, розбудову індустріальних парків, а також переведення навчальних та наукових установ, зокрема вищих навчальних закладів, до стратегічно важливих міст західного регіону. Ці кроки покликані нівелювати диспропорції у регіональному поступі та зменшити соціально-економічний розрив між східною та західною частинами країни.

Західний зразок урбанізації демонструє значну залежність від державних дотацій та ініціатив, має галузеву спрямованість (зосередженість на ресурсах) та спирається на адміністративні важелі. Спеціальний статус автономних територій, як-от Сінцзян та Тибет, генерує додаткові труднощі, передусім політичного й демографічного характеру. Ці регіони, зокрема, зазнають браку зовнішніх

інвестицій, посиленого державного контролю над суспільними процесами та мають специфічний етнічний склад населення, включаючи велику кількість національних меншин. Це зменшує інвестиційну привабливість регіону та гальмує процес урбанізації [50].

Цікаво спостерігати просторово-морфологічні відмінності в моделях урбанізації. На сході країни бачимо великий «urban sprawl», тобто стрімке розширення міст та агломерацій. Центральний регіон характеризується більш компактним, ущільненим зростанням. На заході переважає помірне розширення міських територій, зосереджене переважно в локалізованих осередках [53].

Отже, в Китайській Народній Республіці сформувалися три різновиди урбанізації: східна – стрімка, багатоцентрова та зорієнтована на експорт; центральна – одноцентрова, з акцентом на традиційні промислові центри й поступовим збільшенням; західна – повільна, під контролем держави, сконцентрована у декількох містах на тлі малозаселених територій. Аби наочно продемонструвати ці відмінності, нижче представлена порівняльна таблиця з такими показниками: середній рівень урбанізації, числове кількість великих міст, економічна структура, швидкість збільшення міського населення, характер розселення – окремо для кожного макрорегіону.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика урбанізаційних моделей у регіонах Китаю

(узагальнено автором за даними [24, 35, 47, 50])

Регіон	Середній рівень урбанізації (%)	Кількість великих міст	Тип економіки	Темпи урбанізації	Характер розселення
Східний	70–90	Багато (поліцентрично)	Експортно-орієнтована, інноваційна	Високі	Поліцентричне,

					«урбанізовані – островці»
Центральний	50–70	Кілька великих міст на провінцію	Індустріально-аграрна	Середні	Моноцентричне, компактне
Західний	30–50	1–2 великих міста на регіон	Ресурсорієнтована, дотаційна	Низькі	Локалізоване, помірне

Як видно з таблиці, урбанізаційні характеристики трьох макрорегіонів суттєво різняться як за темпами, так і за структурою, що свідчить про наявність глибокої територіальної асиметрії у розвитку міських систем Китаю. Ці відмінності актуалізують необхідність цілеспрямованої регіональної політики, здатної подолати наявні диспропорції в урбанізаційному розвитку.

3.3. Проблеми нерівномірного розвитку та виклики для регіональної політики

Чітко виражені регіональні диспропорції в урбаністичному поступі Китаю породили низку соціально-економічних труднощів. Нерівномірний розвиток сходу, центру та заходу країни зумовив великий розрив у добробуті населення, якості їхнього життя, а також у забезпеченні інфраструктурою. Це стримує загальний поступ країни та загострює соціальну напругу, знижуючи ефективність економічного зростання в цілому [17, 21].

Одним із найочевидніших наслідків нерівномірного розвитку міст стає збільшення соціально-економічної прірви між процвітаючими прибережними зонами та внутрішніми регіонами. Такі мегаполіси, як Шанхай та Шеньчжень,

демонструють рівень валового внутрішнього продукту на душу населення, який майже дорівнює показникам економічно розвинених країн, тоді як західні провінції залишаються у значно гіршому становищі, особливо у сільській місцевості. Через це мільйони жителів центрального та західного Китаю вирушають на заробітки до східних промислових центрів. Це призводить до явища "залишених територій", де залишаються в основному діти та люди похилого віку, а працездатне населення шукає роботу за межами свого рідного регіону. Це породжує низку соціальних викликів: руйнування традиційних сімейних зв'язків, збільшення навантаження на місцеве управління та погіршення доступу до якісних послуг у депресивних районах [27].

Натомість чимало трудових мігрантів не зареєстровані в місті (хукоу), що ускладнює їм доступ до базових потреб – освіти, медичного обслуговування, соціальної підтримки. Деякі з них, попрацювавши кілька років, вимушені повертатися до менших населених пунктів, не маючи змоги повноцінно інтегруватися в міське життя. Це вказує на серйозну проблему – нерівність у можливостях між регіонами та недостатню інтеграцію мігрантів, що гальмує як розвиток міст, так і трудовий потенціал держави [54].

Надмірна скупченість людей та виробництва східних міських центрах спричинила виникнення звичних урбаністичних проблем, котрі в Китаї називають "міськими хворобами". Мова йде про перевантаженість транспортної інфраструктури, відчутну нестачу доступного житла, забруднення повітря, постійні затори, та соціальне відокремлення. Збільшення вартості життя разом зі низькою якістю міського середовища роблять підтримку комфортного життя для мешканців складною задачею. Масштабне розростання агломерацій, відоме як *urban sprawl*, супроводжується поділом житлових і промислових зон, збільшенням транспортних потоків та погіршенням екологічної ситуації [12].

Водночас, чимало міст у Західному Китаї приховують у собі великий потенціал для розвитку, але бракує їм належних інвестицій,

висококваліфікованих спеціалістів та уваги з боку приватного сектору. Їхня інфраструктура часто працює на неповну потужність, а економічне зростання відбувається повільно. Основними чинниками, які знижують інвестиційну привабливість, є не тільки дефіцит людського капіталу, а й складний природний ландшафт, значна логістична віддаленість від головних ринків збуту, недостатній розмір місцевого споживчого ринку, підвищені регуляторні перепони та політична специфіка регіону. Часто підприємці бояться вкладати кошти у території, де спостерігається нестабільність у суспільстві або надмірне державне регулювання. Як наслідок, в країні спостерігається надлишок ресурсів у східних регіонах та недовикористання можливостей на заході, що веде до просторового і функціонального дисбалансу [13].

Такий розвиток подій може призвести не тільки до економічного спаду в певних областях, але й поставити під сумнів соціально-політичну стабільність країни в цілому. Значна кількість національних меншин мешкає у західних провінціях, зокрема в автономних регіонах, таких як Сіньцзян, Тибет та Нінся. Економічне відставання цих територій, обмежений доступ до ресурсів та жорсткий державний контроль створюють передумови для зростання невдоволення, внутрішніх міграцій чи навіть сепаратистських тенденцій. З огляду на ці ризики, китайська влада вдається до цілеспрямованих дій: у регіональних центрах, як-от Урумчі (Сіньцзян) та Лхаса (Тибет), активно впроваджуються проєкти модернізації міської інфраструктури, включно з будівництвом транспортних розв'язок, медичних закладів, освітніх установ та нових індустріальних парків. Ці заходи мають на меті підвищити рівень життя населення та інтегрувати зазначені регіони в загальнодержавний простір.

У відповідь на поставлені завдання, китайський уряд впроваджує стратегію узгодженого регіонального розвитку. Мета цієї стратегії – підтримати менш розвинені області та оптимізувати зростання великих міст. З початку нульових років було запущено численні масштабні програми. Серед них – ініціатива

«Велике освоєння Заходу». Цей проект передбачає будівництво інфраструктури, розвиток енергетичного сектору, науки, освіти та індустріальних парків у західних регіонах країни. Завдяки цьому спостерігається прискорення економічного зростання в цих регіонах, зменшення нерівності та створення нових центрів економічного розвитку.

Паралельно діє стратегія підйому центрального Китаю – модернізація промислових кластерів, будівництво логістичних хабів, розвиток сільського господарства. Також було започатковано програму відродження Північно-Східного Китаю, орієнтовану на оновлення занепалих індустріальних провінцій Маньчжурії. Ключовим кроком стало ухвалення у 2014 році Національного плану нового типу урбанізації (2014–2020), який зробив акцент на «людиноцентричному» розвитку міст: підвищенні якості життя, управлінні простором, зменшенні адміністративних бар'єрів для переселення до менших міст. Зокрема, було лібералізовано систему прописки для малих і середніх міських центрів, що стимулювало перерозподіл міграційного навантаження від великих мегаполісів до регіональних центрів [46].

Завдяки цим заходам уряду, що були вжиті з середини двотисячних років, фіксується поступове зменшення нерівності між регіонами. Виникають нові урбаністичні центри у глибинці країни, наприклад, агломерація Ченду-Чунцін, яку офіційно підтримують як четвертий економічний центр Китаю. Високошвидкісні залізничні лінії зменшили час у дорозі між містами, сприяючи інтеграції західних регіонів у загальнонаціональний простір.

На найвищому щаблі державної влади неодноразово наголошувалося на необхідності надання жителям Центрального та Західного Китаю однакових шансів на модернізацію. Але проблеми все ще серйозні: дефіцит капіталу, недостатність кваліфікованих спеціалістів, а в деяких областях – і відсутність достатньої політичної волі для реформ. Без масштабної підтримки з боку держави приватний сектор не схильний вкладати кошти в розвиток цих територій.

Паралельно потрібно розв'язувати проблеми великих міст – впроваджувати інноваційні транспортні рішення, забезпечувати екологічну безпеку та комфортні умови для життя [9]

Отже, Китаю вкрай важливо реформувати поточну модель урбанізації, щоб вона стала більш інклюзивною та збалансованою, водночас зберігаючи позитивну траєкторію економічного розвитку. Успіх у цьому починанні відіграє визначальну роль утіленні ідеї «спільного процвітання» та сприянні збалансованому розвитку у всіх регіонах країни. Якщо поточні невідповідності залишаться без адекватної корекції, це здатне спричинити ряд загроз: збільшення суспільної напруги у регіонах, що відстають, активізацію внутрішньої міграції, загострення екологічних викликів у перенаселених міських районах та пониження сукупної конкурентоспроможності держави. У протилежному випадку, при підтримці злагодженої регіональної політики, є ймовірність поступового руху до збалансованої урбанізації – з розбудовою мережі міст середнього розміру, справедливим розподілом ресурсів та об'єктів соціальної інфраструктури, що створить підґрунтя для тривалої стабільності та сталого економічного розвитку.

ВИСНОВКИ

У процесі написання дипломної роботи, відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, було досягнуто наступних результатів:

1. Розкрито теоретико-методологічні основи урбанізації як суспільно-географічного явища. Урбанізацію трактовано як багатовимірний процес просторових перетворень, котрий супроводжується збільшенням міського населення, модифікацією характеру розселення, соціально-економічною динамікою та ускладненням функціональних взаємозв'язків. Здійснено аналіз ключових методологічних підходів до дослідження урбанізації, зокрема статистичного, картографічного, соціологічного та модельного.

2. Визначено основні етапи урбанізаційного розвитку Китаю. Виділено чотири ключові періоди: дореформову (до 1978 року), епоха реформ (1978–2000), період інтенсивного розвитку (2000–2015) та сучасний етап, який відзначається високотехнологічними змінами та політикою «нової урбанізації». Кожен з цих періодів вирізняється своєрідністю демографічних зрушень, державної регламентації та просторових перетворень.

3. Проаналізовано демографічні, соціально-економічні та адміністративні чинники урбанізації. Збільшення міських територій в Китаї є наслідком взаємодії економічного піднесення, внутрішніх переміщень населення, удосконалення транспортної інфраструктури, зняття обмежень системи прописки (хукоу), а також адміністративного збільшення міських меж. Значущим аспектом є міграція сільських мешканців до міських агломерацій.

4. Проаналізовано державну політику урбанізації Китайської Народної Республіки. Вивчено ключові стратегічні документи та методи, зокрема концепцію «нової урбанізації». Остання передбачає гармонійний розвиток міст невеликого та середнього розміру, пом'якшення соціальної нерівності, розбудову

«розумних» міст, покращення екологічної ситуації та інтеграцію сільських територій у міський простір.

5. Проведено регіональне дослідження урбанізаційних перетворень у Китаї. Виявлено суттєві відмінності в територіальному розподілі: Східні прибережні провінції вирізняються високим рівнем урбанізації та наявністю мегаполісів (Шанхай, Гуанчжоу, Пекін), тоді як Західні області зберігають сільськогосподарський характер та менш розвинену інфраструктуру. Цей просторовий дуалізм породжує виклики для сталого розвитку держави.

6. Підготовлено аналітичні дані, представлені в таблицях, картографічних схемах та графіках. Ці матеріали дали можливість детальніше проаналізувати швидкість, вектори та особливості урбанізації, а також наочно продемонструвати зміни в демографії міст.

7. Вироблено практичні висновки стосовно значення урбанізації в соціально-економічному поступі Китаю. У КНР урбанізація постає не тільки результатом трансформацій економіки, а й дієвим знаряддям державної стратегії, яка стимулює збільшення внутрішнього споживання, модернізацію територій та розбудову глобальної конкурентоспроможності.

8. Обґрунтовано важливість досвіду Китаю для України. Певні стратегії урбаністичної політики КНР, наприклад, заохочення розвитку середніх міст, об'єднання міських та сільських просторів, оновлення інфраструктури, мають потенціал для впровадження в Україні, зокрема під час відбудови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакуліна Г. Ю. "Урбанізація як тенденція розвитку суспільства: міжнародний аспект." Економіка і суспільство. 2018. Вип. 18. С. 22-27.
2. Безлюбченко О. С., Завальний О. В. Урбаністика: навч. посіб. – Харків: ХНАМГ, 2013. – 273 с.
3. В. Лойко, Ю. Жукова. Економічна наука: глобальні урбаністичні тенденції розвитку міст як окремих соціально-економічних систем. Економіка та держава. – 2021. Вип. 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/355041084_EKONOMICNA_NAUKA_GLOBALNI_URBANISTICNI_TENDENCII_ROZVITKU_MIST_AK_OKREMIH_SOCIALNO_EKONOMICNIH_SISTEM29.
4. Гукалова К. О., Омельченко Т. О. Measuring the Urbanization in Ukrainian Regions: Current Approaches. Часопис соціально-економічної географії . – 2016. – Вип. 20. С. 22-28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/socecongeo/article/view/6131/5678>
5. Державна служба статистики України. Статистичний збірник "Регіони України" 2021. – Київ: Держстат України, 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2023-07/Статистичний%20збірник%20Регіони%20України%20книга%201.pdf>
6. Длугопольський О. В. Держава (загального) добробуту в Китаї: етапи становлення і проблеми побудови / О. В. Длугопольський // Економіка України. - 2014. - № 7. - С. 69-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2014_7_6 .
7. Дронова О. Л. Геоурбаністика: навч. посіб. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. – 419 с.

8. Сіройч З. Розвиток сучасних китайських мегаполісів / З. Сіройч, В. М. Новіков // Демографія та соціальна економіка. - 2020. - № 3. - С. 59-75. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2020_3_6.
9. Звіт Китаю про економічний розвиток за 2021 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://aucc.org.ua/zvit-kitaju-pro-ekonomichnij-rozvitok-za-2021-rik/>
10. Китай сприятиме урбанізації нового типу та узгодженому розвитку регіонів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.cri.cn/2025/03/06/ARTI1741229133267809>
11. Комарницька Г. О. Удосконалення регулювання урбанізаційних процесів у регіоні / Г. О. Комарницька // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. - 2014. - Вип. 5. - С. 497-504. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2014_5_56.
12. Кобилинський В. М. Урбанізація: суть та вплив на економічне управління територіями // Економічний простір. – 2021. – Вип. 169. – С. 13-17. Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/169-2>
13. Кравченко К. Методичні особливості дослідження світових урбанізаційних процесів / К. Кравченко // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. - 2021. - Вип. 34. - С. 7-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbgo_2021_34_3.
14. Могильна Л., Чжан Ц. Проблеми управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку та заходи щодо їх вирішення // Економіка та суспільство. 2023. №53. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-10>
15. Немець К. А., Немець Л. М. Теорія і методологія географічної науки: методи просторового аналізу: навч. посіб. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 172 с.
16. Немець К., Сегіда К., Немець Л., Кравченко К., Кобилін П., Телебенєва Є., Ключко Л. Методологія суспільно-географічних досліджень : сучасні підходи та

- методи. Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, серія «Геологія. Географія. Екологія». 2022. № 56. С. 143–158. Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/geoeco/article/view/18791/17080>
17. Розвиток понятійного апарату державного управління безпекою урбанізованих територій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2021/48.pdf
18. Сергієнко, Л. В. Розвиток урбанізованих територій в Україні та світі за період 1950–2035 років / Л. В. Сергієнко, Д. М. Захаров, І. В. Новосьолов // Економіка, управління та адміністрування. - 2023. - № 3. - С. 131-145.
19. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kyivobl-man.in.ua/wp-content/uploads/2021/11/Suspilno-geografichni-doslidzhennya-metodologiya-metody-metodyky_compressed.pdf
20. У Китаї спостерігалось зростання рівня урбанізації за останні 75 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.cri.cn/2024/09/26/ARTIRtjmPgKoBRQejWnRjauv240926.shtml>
21. Ценчуань Хе. Міста Китаю: сучасність і перспективи розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bulletin-esgeograph.org.ua/images/docs/Volume-46/28.He%20Tsenchuan.pdf>
22. Чжочао Юй. Демографічні чинники соціально-економічного розвитку Китаю // Економічна теорія. 2014. №1. С. 85–90.
23. Chan K. W., Buckingham W. Is China Abolishing the Hukou System? // The China Quarterly. – 2008. - P 582-606.
24. Chen M., Zhang H., Liu W., Zhang W. The Global Pattern of Urbanization and Economic Growth: Evidence from the Last Three Decades // Habitat International. 2014. Vol. 44. P. 1–10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2014.01.001>

- 25.China's Megaregions – The Future of Something More Than A Big City.
[Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.huahintoday.com/world-news/chinas-megaregions-the-future-of-something-more-than-a-big-city/>
- 26.Fan C. C. China's Eleventh Five-Year Plan (2006–2010): From "Getting Rich First" to "Common Prosperity" // Eurasian Geography and Economics. 2006. Vol. 47(6). P. 708–723. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/20723621>
- 27.Habrel M., Lysiak N., Habrel M., Dobrowolska M. Urbanization and industrialization of space in Ukraine: Realities, changes and forecasts for the future. MATEC Web of Conferences 396, [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.matec-conferences.org/articles/mateconf/abs/2024/08/mateconf_wmcaus2023_15002/matecconf_wmcaus2023_15002.html
- 28.Huk K., Zeynalov A. Regional Disparities and Economic Growth in Ukraine. - 2022. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://arxiv.org/pdf/2211.0566617>.
- 29.Li B., Chen C., Hu B. Governing Urbanization and the New Urbanization Plan in China // Environment and Urbanization. 2016. Vol. 28(2). P. 515–534. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0956247816647345>
- 30.Li X., Zhang C., Wang Y. Integrated spatial transformation and connectivity in China's urbanization: Regional contrasts and trends // Communications Earth & Environment. 2024. Vol. 5. Article 1580. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.1038/s43247-024-01580-8>
- 31.Li Y., Long H., Liu Y. Regional differences of urbanization in China and its driving factors // Journal of Geographical Sciences. 2015. Vol. 25(5). P. 533–545. <https://doi.org/10.1007/s11442-015-1182-1>
- 32.Li Y., Zhang X., Wang Z. Spatial inequality and policy response in regional development of China // International Journal of Environmental Research and Public

- Health. 2022. Vol. 19(15). Article 9275. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.3390/ijerph19159275>
- 33.Liu L. et al. Understanding China's urbanization: The great demographic, spatial, and institutional transformation // Journal of Urban Affairs. 2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07352166.2018.1483145>
- 34.Liu Y. et al. China's urbanization in 1949–2015: Processes and driving forces. // Journal of Geographical Sciences. 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11769-017-0911-9>
- 35.Liu Y., Wang Z., Chen H. Regional differentiation of urbanization and its driving forces in China // PLOS ONE. 2015. Vol. 10(8). e0134253. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0134253>
- 36.Logan, J. R. (2011). Sociological perspectives on urban China: From familiar territories to complex terrains. In The New Chinese City: Globalization and Market Reform. Wiley-Blackwell. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.researchgate.net/publication/237283273>
- 37.Lu M., Chen Z. Urbanization, Urban-Biased Policies, and Urban-Rural Inequality in China, 1987–2001 // The Chinese Economy. 2006. Vol. 39(3). P. 42–63. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ideas.repec.org/a/mes/chinec/v39y2006i3p42-63.html>
- 38.New-type urbanization in China: Predicted trends and investment demand for 2015–2030. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/317258928_New-type_urbanization_in_China_Predicted_trends_and_investment_demand_for_2015-2030
- 39.OECD. Urban Trends and Policy in China. 2015. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oecd.org/china/Urban-Trends-and-Policy-in-China.pdf>

40. Shen J., Wong K. Y., Feng Z. State-Sponsored and Spontaneous Urbanization in the Pearl River Delta of South China, 1980–1998 // *Urban Geography*. 2002. Vol. 23(7). P. 674–694. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2747/0272-3638.23.7.674>
41. Song Y., Zenou Y., Zhang C. Urban expansion in China: Patterns, causes and policy implications // *Ecological Indicators*. 2022. Vol. 132. Article 108287. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2021.108287>
42. Statista. Urbanization rate in China 2022, by region or province. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/1088173/china-urbanization-rate-by-region-province/>
43. Studies of urbanization and urban agglomerations: Ukrainian experience, problems and perspectives. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/365591553_Studies_of_urbanization_and_urban_agglomerations_Ukrainian_experience_problems_and_perspectives
44. Tan G. та ін. Time-series China urban land use mapping (2016–2022): An approach for achieving spatial-consistency and semantic-transition rationality in temporal domain // *Remote Sensing of Environment*. 2024. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.1016/j.rse.2024.11434424>.
45. The Rise of Cities in China 1949–2019. China Today. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.chinatoday.com.cn/ctenglish/2018/sl/201908/t20190815_800175893.html
46. Urbanization. Our World in Data. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ourworldindata.org/urbanization>
47. Wang J., Liu Y., Zhang X. Spatio-temporal evolution of urbanization and its driving factors in China based on remote sensing data // *Remote Sensing*. 2022. Vol. 14(9). Article 2268. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.3390/rs14092268>

48. Wei L., Fung E. In response to property crisis, China studies fundamental overhaul // The Wall Street Journal. 2024. 29 квітня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wsj.com/world/china/in-response-to-property-crisis-china-studies-fundamental-overhaul-3f1430c6>
49. Wei Y. D. Regional inequality in China // Progress in Human Geography. 1999. Vol. 23(1). P. 49–59. <https://doi.org/10.1191/030913299668549128>
50. Wei Y. D., Fan C. C. Regional Inequality in China: A Case Study of Jiangsu Province // The Professional Geographer. 2000. Vol. 52(3). P. 455–469. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geog.ucla.edu/sites/default/files/users/fan/197.pdf>
51. Wong E. China forces rural Tibetans into urban settlements // Associated Press. 2023. 3 жовтня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apnews.com/article/a0b07de64a948db06f9bc9e5ff4ce215>
52. Xue C., Fan J., Zeng Z., Wei J. Measuring the coordinated development of urban agglomerations in China: Evidence from the Chengdu-Chongqing economic circle // PLOS ONE. 2024. Vol. 19(2), e0301287. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0301287>
53. Yeh A. G. O., Wu F. The New Land Development Process and Urban Development in Chinese Cities // International Journal of Urban and Regional Research. 1996. Vol. 20(2). P. 330–353. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.1996.tb00319.x>
54. Zhao J., Ma W., Liu Y., Li X. Analysis of regional differences in the influence of China's urban spatial structure on rural sustainable development // Frontiers in Environmental Science, 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fenvs.2022.938897/full>
55. Zhao Z. et al. Urban–rural gap and poverty traps in China: A prefecture level analysis. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/1610.05171>

56. Zhou, Y., & Ma, L. J. C. (2000). Economic restructuring and suburbanization in China. *Urban Geography*, 21(3), 205–236. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://doi.org/10.2747/0272-3638.21.3.205>